

TYÖPARIMALLI

Ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan työparityö
työntekijöiden näkökulmasta

Harez Aziz Eeva

Opinnäytetyö
Sosiaaliala
Sosionomi (AMK)

2021

Sosiaalialan koulutus
Sosionomi

Tekijä	Eeva Harez Aziz	Vuosi	2021
Ohjaaja(t)	Kaisu Vinkki ja Leena Seppälä		
Toimeksiantaja	Sininauhasäätiö		
Työn nimi	Työparimalli		
Sivu- ja liitesivumäärä	47 + 3		

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Sininauhasäätiö ja työelämän yhteistyökumppanina Pyöröovesta ulos -hanke. Hankkeessa kehitettiin uutena työmuotona ammattilaisen ja rikostaustaisen kokemusasiantuntijan työparimalli rikostaustaisten asiakkaiden parissa tehtävään työhön. Opinnäytetyön tavoitteena on kuvata työparin (ammattilainen ja kokemusasiantuntija) ja työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia hankkeessa kehitetystä työparimallista. Aihetta minulle esitti Pyöröovesta ulos -hankkeen työntekijä.

Tutkimuskysymykset, joihin opinnäytetyöni vastaa ovat: Millä tavalla ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan työparityöskentely on koettu työparin ja muun kehittämistyössä mukana olleen työyhteisön keskuudessa? Millaisia vaatimuksia työparityöskentely asettaa ammattilaiselle, kokemusasiantuntijalle ja muulle työyhteisölle? Teoreettinen viitekehys käsittelee työparityötä, ammatillista asiantuntijuutta, kokemusasiantuntijuutta sekä vapautuvia vankeja ja rikoksista irtaantumista. Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jonka aineistonkeruun toteutin teemahaastatteluna. Tutkimusaineisto koostuu Pyöröovesta ulos -hankkeen sekä Aimo-hankkeen työntekijöiden haastatteluista. Aineiston analyysin toteutin aineistolähtöisenä sisällön analyysinä.

Opinnäytetyön tulokset osoittavat työparimallin olleen hankkeen onnistunein tuotos. Rikosseuraamusalan ammattilaisen sekä rikostaustaisen kokemusasiantuntijan muodostaman työparimallin hyödyntäminen rikostaustaisten asiakkaiden parissa tehtävässä työssä koettiin malliksi, jota kannattaa ehdottomasti hyödyntää. Ammattilaisen sekä työparin kanssa yhteistyötä tehneiden työntekijöiden ymmärrys rikostaustaisen asiakkaan elämään sekä ajatusmaailmaan lisääntyi kokemusasiantuntijan jakaman kokemustiedon myötä.

Toimivassa ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan työparityöskentelyssä merkittävimiksi tekijöiksi nousivat työparin välinen toimiva luottamus- ja vuorovaikutussuhde, arvostava tasavertainen kohtaaminen, yhteiset työn tavoitteet sekä oma halu työskennellä työparina. Johtopäätöksenä voidaan todeta kehitetyn työparimallin olevan toimiva ja tuloksia tuottava, sekä alan ammattilaisia että asiakkaita hyödyttävä työskentelytapa.

Avainsanat työpari, kokemusasiantuntijuus, vapautetut vangit, desistanssi, asumissosiaalinen työ rikosseuraamus-alalla

Social Services
Bachelor of Social Services

Author	Eeva Harez Aziz	Year	2021
Supervisor	Kaisu Vinkki and Leena Seppälä		
Commissioned by	Sininauhasäätiö		
Subject of thesis	Working-in-pairs -model		
Number of pages	47 + 3		

This Bachelor's thesis was commissioned by a Finnish association Sininauhasäätiö and with a cooperation partner of the project Pyörövesta ulos. This project constantly works to help offenders with repeated short prison sentences. The aim of the thesis was to describe the visions and experiences of the working-in-pairs model developed during the project. The thesis subject was presented by an employee of the project.

The research questions in the thesis were: How is the working of a professional and expert was working-in-pairs experienced by the work pair and by others in the work community involved in the development work? What kinds of demands does work as working-in-pairs set for a professional, expert by experience and for the rest of the work community? The theoretical framework includes work in pairs, professionalism, expert by experience, released prisoners, resilience and supported housing in the field of criminal sanctions. This thesis is a qualitative research which material was collected through theme interviews. The data is formed by the interviews of both the employees of the project Pyörövesta ulos and of the project Aimo.

The results of the study show that the working-in-pairs model was the most successful part of the project. This model formed by a professional from the criminal sanction field and the expert with criminal background was found useful when working with customers with criminal background and it should definitely be utilized. The employees who co-operated with the professional and the work pair found better understanding for customers with criminal background and the employees' way of thinking expanded through the shared experience knowledge by the expert by experience. Making the working-in-pairs model as part of the service system was found to be the biggest challenge. As a conclusion it can be stated that the developed working-in-pairs model was functional, productive and benefitting the way of working for professionals and customers.

Key words work in pair, expert-by-experience, released prisoners, desistance, supported housing in the field of criminal sanctions

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	ASiantuntijuus ja työparityöskentely sosiaalialalla	8
2.1	Työparityöskentely	8
2.2	Ammatillinen asiantuntijuus	10
2.3	Kokemusasiantuntijuus	12
3	RIKOSKIERRE JA RIKOKSISTA IRTAANTUMINEN	16
3.1	Rikos- ja vankilakierre	16
3.2	Desistanssi	16
3.3	Vankilasta vapautuminen	18
4	VAPAUTUVAT VANGIT JA ASUMISSOSIAALINEN TYÖ	19
4.1	Asunnottomuustyön taustaa	19
4.2	Asunto ensin	20
4.3	Vapautuvan vangin kanssa tehtävä asumissosiaalinen työ	22
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	24
5.1	Toimeksiantaja ja yhteistyökumppani	24
5.2	Kvalitatiivinen opinnäytetyö	25
5.3	Aineiston analyysi	29
6	OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	31
6.1	Työparimalli käytännössä	31
6.2	Kokemukset työparityöskentelystä	34
6.3	Työparityöskentelyn vaatimukset	36
6.4	Onnistuneeseen työparityöskentelyyn johtaneet tekijät	39
6.5	Kokemustiedon hyödyt rikostaustaisten parissa tehtävässä työssä	40
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	43
8	POHDINTA	45
	LÄHTEET	48
	LIITTEET	52

ALKUSANAT

Haluan kiittää opinnäytetyön toimeksiantajaa Sininauhasäätiötä sekä työelämän yhteistyökumppania Pyörövesta ulos -hanketta mahdollisuudesta työstää opinnäytetyö näin arvokkaasta aiheesta. Iso kiitos myös haastatteluihin osallistuneille sekä opinnäytetyötä ohjanneille opettajille.

Oma työyhteisö, perhe ja ystävät ovat olleet merkittävä tuki opinnäytetyön työstämisessä sekä työstämisen mahdollistamisessa. Sydämellinen kiitos kuuluu myös heille.

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihetta tarjottiin minulle työpaikaltani Sininauhasäätiöltä. Työskentelen itse säätiön Asumisen tuki ja neuvonta eli Aimo-hankkeen parissa, ja opinnäytetyön aihetta tarjonnut työntekijä Pyöröovesta ulos -hankkeessa, missä kehitettiin uutena työmuotona ammattilaisen ja rikostaustaisen henkilön työparityöskentelyä. Aihetta tarjonnut työntekijä toimi itse hankkeessa työparimallin ammattilaisena. Aihe kiinnosti minua erittäin paljon, joten Pyöröovesta ulos -hankkeesta tuli opinnäytetyöni työelämän yhteistyökumppani ja Sininauhasäätiöstä toimeksiantaja.

Pyöröovesta ulos -hankkeen aikana on toteutettu useita siihen liittyviä opinnäytetöitä ja toimeksiantaja halusikin tämän opinnäytetyön keskittyvän työparityöskentelyn kokemuksiin ja sen asettamiin vaatimuksiin niin työparin kuin muun työyhteisön keskuudessa. Teoreettiseksi viitekehikseksi aiheen ympärille muodostui asiantuntijuus ja työparityöskentely sosiaalialalla, rikoskierre ja rikollisuudesta irtautuminen sekä vapautuvien vankien kanssa tehtävä asumissosiaalinen työ. Opinnäytetyö on rajattu koskemaan työparia ja muuta työyhteisöä, ei esimerkiksi asiakaskokemuksia työparimallin toimivuudesta.

Ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan välistä työparityöskentelyä on kehitetty pääkaupunki seudulla useammassa eri hankkeessa. Osallistuin ”Workshop työparimallista” -webinaariin syksyllä 2020, jossa aiheena oli ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan välinen yhteistyö. Webinaarissa aihetta käsiteltiin yleisellä tasolla, sekä eri toimijat esittelivät omissa toiminnoissa tai hankkeissa kehitettyjä työparimalleja. Helsingin kaupungin Päihdepalvelu Jelppi, Korttelikaverit-hanke, sekä Pyöröovesta ulos -hankkeen työparit esittelivät kehittämiään malleja toisilleen sekä jakoivat omia kokemuksiaan ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan työparityöskentelystä.

Kokemukset työparityöskentelystä olivat kaikilla varsin positiiviset ja samansuuntaiset. Yhtenä tärkeänä tavoittelemisen arvoisena asiana nähtiin kokemusasiantuntijatoiminnan vakiinnuttaminen osaksi moniammattilista yhteistyötä niin palveluiden kehittämisessä ja kuin asiakastyössä. Webinaarissa selvisi myös, että eri

toiminnoissa kehitetyistä työparityöskentelykäytänteistä ollaan tekemässä opin-
näytetöitä sekä mahdollisesti mallinnuksia, jotta myös muilla toimijoilla on mah-
dollisuus ottaa käyttöön jo hyväksi todettu ja koettu työparimalli. Sosiaalialan am-
mattilaisen ja kokemusasiantuntijan työparityö näyttää olevan yksi tämän hetken
trendeistä tai teemoista, jota halutaan kehittää ja hyödyntää yhä laajemmin ja
monipuolisemmin sosiaalialan työssä.

Ammattilaisten työpareina kokemusasiantuntijoita on toiminut muun muassa so-
siaalipalveluiden asiakastyössä sekä kuntoutuksessa (Hietala & Rissanen 2015,
24). Tekemäni taustatyön perusteella vaikuttaa siltä, että sosiaalialan ammattilai-
sen ja rikostaustaisen kokemusasiantuntijan välisestä kiinteästä ja tavoitteelli-
sesta työparityöskentelystä ei ole juurikaan aikaisempaa kokemusta, tutkimustie-
toa tai valmista mallia saatavilla Suomessa.

Pyöröovesta ulos -hankkeessa kokeiltu ja kehitetty työparimalli vaikuttaa olevan
ainut laatuaan, jonka vuoksi on erityisen tärkeää tuoda esiin sekä työparin sekä
työparin kanssa yhteistyötä tehneen työyhteisön kokemuksia kehitetystä mallista
ja työskentelytavasta. Työntekijöiden kokemusten esiin tuominen ja hankkeen ai-
kana kertyneen mahdollisen ”hiljaisen tiedon” jakaminen on tärkeää myös mallin
jalkauttamisen ja juurruttamisen näkökulmasta. Hankkeen aikana kertynyt tieto ja
kokemukset ovat varmasti arvokasta tietoa myös työparin työnantajalle sekä
opinnäytetyöni toimeksiantajalle Sininauhasäätiölle.

2 ASiantuntijuus ja Työparityöskentely Sosiaalialalla

2.1 Työparityöskentely

Sosiaalialan työtä tehdessä ja kehitettäessä tärkeässä roolissa on asiakaslähtöisyyden lisääminen ja asiakkaan osallistaminen osaksi omaa palvelutarpeen arviointia sekä palveluiden kehittämistä. Asiakas tulee nähdä aktiivisena vaikuttajana, passiivisen tuen vastaanottajan sijaan. Yhtenä asiakaslähtöisyyttä huomioivana tekijänä sosiaalialalla vakiintuneeksi työkäytänteeksi on otettu moniammatillinen yhteistyö. Moniammatillisella yhteistyöllä katsotaan olevan merkittäviä etuja ammattilaisten asiantuntijuuden kehittämisessä, työhyvinvoinnin lisääntymisessä sekä laadukkaassa asiakastyössä.

Työparityöskentely on yksi moniammatillisen yhteistyön muodoista ja sillä voidaan tarkoittaa muun muassa kahden tai useamman eri asiantuntijan tai ammattiedustajan yhteistyötä ja jaettua asiantuntijuutta. Työparityöskentely on yksi vakiintunut moniammatillisen työskentelyn käytäntö, josta yhtenä, jo melko tutuksi-kin tulleenä esimerkkinä sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan työparityö. Kahden ammattilaisen välistä työparityötä on tutkittu jo jonkin verran ja siitä on saatavilla erilaisia mallinuksia sekä ohjeistuksia, kuinka sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan välistä työparityötä on mahdollista toteuttaa.

Kahden saman alan asiantuntijan työparityöstä löytyy suhteellisen kattavasti erilaisia tutkimuksia. Sanni Liukkosen ja Tiina Luotosen tekemä käytäntötutkimus, jonka aiheena on ammattilaisten välinen työnjako ja työparityö aikuissosiaalityössä (2018) käsittelee sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan välistä työparityötä ja työnjakoa. Tutkimuksessaan he kuvaavat sosiaalialan ammattilaisten välistä työparityöskentelyä moniammatilliseksi yhteistyöksi, joka mahdollistaa ammattilaisten asiantuntijuuden ja ammatillisuuden vahvistumisen. Myös hyvän yhteistyön ja ammatillisen kehittymisen katsottiin olevan suoraan kytköksissä laadukkaampaan ja asiakaslähtöisempään asiakastyöhön. (Liukkonen & Luotonen 2018.)

Sosiaali- ja terveysalalla työparityöskentelyä on toteutettu Suomessa myös ammattilaisen ja vertaistyöntekijän sekä ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan välisenä työparityöskentelynä. Ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan välistä työparityöskentelyä on toteutettu Suomessa sosiaali- ja terveysalalla, erityisesti mielenterveys- ja päihdetyössä. Hyvin usein työparityöskentely käynnistyy joko ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan yhteisen valmennuksen myötä tai jonkin kehittämishankkeen tuotoksena. Työparina toimiminen edellyttää työpariin tutustumisen, vahvan luottamussuhteen rakentamisen sekä toimivan vuorovaikutussuhteen. Toimivaksi työpariksi kehittyminen vaatii ammattilaiselta ja kokemusasiantuntijalta tavoitteellisen ja tarpeeksi pitkän prosessin. Yhteisten ratkaisujen ja käytäntöjen luomisen edellytyksenä on, että molemmat kokevat oman lähtökohtansa ja asemansa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Tämä taas edellyttää ajan ja tilan antamista työparille, avointa vuorovaikutusta, erimielisyyksien ratkomista rakentavassa hengessä sekä työparin inhimillisyyden hyväksymistä. Haasteina ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan välisessä työparityöskentelyssä on koettu olevan omaan työpariin kohdistuvien ennakkoluulojen ja pettymysten tunnistaminen sekä niistä irtaantuminen. (Hietala & Rissanen 2015, 24.)

Työparin välisen luottamussuhteen syntymisen sekä yhteisten tavoitteiden ja pelisääntöjen luomisen katsotaan helpottavan työparin välistä työskentelyä, mutta erityisesti myös negatiivisten kokemusten käsittelyn on koettu helpottuneen. Kokemusasiantuntijalla on voinut kertyä negatiivisia kokemuksia muun muassa palveluiden käytöstä ja niihin liittyvien ongelmien tutkiminen ja epäkohtiin tarttuminen yhdessä, rakentavassa hengessä mahdollistaa toimivan kehittämistyön sekä parempien työkäytänteiden rakentamisen. (Hietala & Rissanen 2015, 24.)

Yhtenä ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan muodostaman työparin esimerkki mallina mainittakoon ”Opioidikorvaushoidossa olevien sosiaalisen osallisuuden vahvistamisen” -kehittämishankkeessa (2016–2019) eli OK-hankkeessa kokeiltu ja kehitetty ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan muodostama työparimalli. Työparityöskentelyä toteuttanut työpari oli kokenut työskentelyn tarpeelliseksi ja miellyttäväksi tavaksi työskennellä. (Tulevaisuusfoorumi 2020.)

Työpari on tavannut alun perin hoitosuhteessa korvaushoitoklinikalla, jossa ammattilainen oli työntekijänä ja kokemusasiantuntija asiakkaana. OK-hankkeen alkaessa heistä tuli työpari ja he työskentelivät yhdessä korvaushoitoklinikalla. Ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan työparityöskentely oli ollut tasavertaista, luottamuksellista, kuuntelevaa ja kunnioittavaa, jossa tärkeäksi koettiin samoja tavoitteita kohti pyrkivä työskentely. Työnsujuvuutta edistävinä tekijöinä katsottiin olevan myös selkeä työnkuvien auki kirjoittaminen ja työnohjaus. (Tulevaisuusfoorumi 2020.)

Tärkeäksi oli koettu myös kokemusasiantuntijan selkeä esittely organisaatiossa kuitenkin välttäen kokemusasiantuntijuuden liiallista korostamista ja esiin tuomista. Tavoitteena oli, että kokemusasiantuntija kokisi olevansa tasavertainen työyhteisön jäsen muiden ammatillisen taustan omaavien työntekijöiden rinnalla. (Tulevaisuusfoorumi 2020.)

2.2 Ammatillinen asiantuntijuus

Sosiaalialan ammattilaiselta edellytetään alan vaatimaa koulutusta sekä tiettyjen velvoitteiden täyttämistä omassa työssään toimiessa. Eettiset ohjeet ja lainsäädäntö velvoittavat ja ohjaavat sosiaalialan ammattilaista toimimaan työssään asiakaslähtöisesti, yhdenvertaisuutta edistäen, syrjäytymistä ennaltaehkäisten ja osallisuutta lisäten. Asiantuntijaksi kasvaminen on monivaiheinen prosessi, joka pitää sisällään työntekijän oman käytännön kokemuksen sekä teoreettisen osaamisen lisäksi myös ammattieettisen ulottuvuuden. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 33–34.)

Kehittämistyö ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen katsotaan osaksi sosiaalialan ammattilaisen tehtävää. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen sosionomin työssä voi olla yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun osallistumista tai asiakkaan tukemista oman elämänsä hallinnassa. Myös omasta työstään kertominen, palvelujärjestelmän epäkohtien esille tuominen, artikkeleiden kirjoittaminen ja aktiivinen osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun ovat yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinoja. (Mäkinen ym. 2009, 145.)

Yhteiskunnallinen vaikuttaminen mahdollistuu erilaisten organisaatioiden ja järjestöjen kautta. Suomessa on useita yhdistyksiä, aina pienistä yhden asian liikkeistä suuriin globaaleihin järjestöihin. Järjestötyössä mahdollistuu tärkeiden asioiden eteenpäin vieminen ja siinä prosessissa mukana oleminen. Yhteiskunnallisia päätöksiä tehtäessä ja uusia lakeja säädettäessä korostuu sosiaali- ja terveysalan järjestöjen yhteiskunnallinen merkitys, koska järjestöjen edustajien näkemyksiä pidetään merkittävänä lainsäädännölle asetettavia edellytyksiä pohdittaessa. (Mäkinen ym. 2009, 144.)

Sosiaalihuollon ammattihenkilölain mukaan laillistettuja sosiaalihuollon ammattitehtäviä ovat sosiaalityöntekijä, sosionomi, geronomi ja kuntoutuksen ohjaaja. Oikeutta sosionomin ammatin harjoittamiseen voi hakea sosiaalialalle soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut henkilö. Lupaa haetaan sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolta eli Valviralta. Sosiaalihuollon ammattihenkilöt kuuluvat valvonnan ja ohjauksen piiriin. (Talentia.)

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä (L 26.6.2015/817). Lain tarkoituksena on edistää sosiaalihuollon asiakkaan oikeutta laadukkaaseen sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun sekä edistää asiakasturvallisuutta. Tähän pyritään varmistamalla ja valvomalla, että sosiaalihuollossa työskentelevillä ammattihenkilöillä on ammattitoiminnan vaatima koulutus, valmiudet sekä riittävä ammatillinen pätevyys ja mahdollisuus ammattitaidon ylläpitämiseen ja kehittämiseen. (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 26.6.2015/817 1:1 §.)

Sosiaalihuollon ammattihenkilön ammattieettisiin velvollisuuksiin kuuluu yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja toimintakyvyn edistäminen sekä hyvinvoinnin lisääminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen sekä osaamisen kehittäminen ja ammattipätevyyden ylläpitäminen. Ammattihenkilön tulee noudattaa ammattitoiminnassaan, mitä asiakastietojen käsittelystä ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta säädetään. (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 26.6.2015/817 1:4§.)

Myös ammattipätevyyden ylläpitämisestä ja kehittämisestä säädetään laissa. Sosiaalihuollon ammattihenkilö on velvoitettu kehittämään ja ylläpitämään ammattitaitoaan sekä perehtymään säännöksiin ja määräyksiin, jotka koskevat omaa

ammattitoimintaa. Työnantaja on veloitettu järjestämään edellytykset sille, että ammattihenkilö saa työssä toimimiseen tarvittavan perehdytyksen sekä mahdollisuuden osallistua tarpeelliseen täydennyskoulutukseen ammattitaitonsa kehittämiseksi. (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 26.6.2015/817 1:5§.)

2.3 Kokemusasiantuntijuus

Kokemusasiantuntijaksi voidaan kutsua henkilöä, jolla on omakohtainen kokemus päihde- ja mielenterveysongelmista itse kärsineenä, toipuneena tai palveluita käyttäneenä tai kokemus tällaisen henkilön läheisenä (Hietala & Rissanen 2015). Nykyään kokemustiedoksi voidaan katsoa myös kokemukset pakolaisuudesta, köyhyydestä, työttömyydestä, syrjinnästä, palveluiden käytöstä, asunnottomuudesta tai vankilassa olosta (Hirschovits-Gerz, Karjalainen, Nurmela & Sihvo 2019, 11). Kokemusasiantuntija on siis henkilö, jolla on omakohtaista kokemusta ja näin ollen kokemustietoa tietyistä aihealueista (Kostiainen, Ahonen, Verho, Rissanen & Rotko 2014, 28).

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa kokemusasiantuntijuuden olevan vaikuttavin keino marginaaliryhmiin kuuluvien ihmisten osallistumismahdollisuuksien parantamiseen. Kokemusasiantuntijuuskäsitettä käytetään nykyään laajasti ja kokemusasiantuntijuuskäsitteestä onkin tullut jonkinlainen merkki tai osoitus voimaannuttavasta ja osallistavasta hyvinvointiorganisaatiosta. (Meriluoto 2018, 20.)

Kokemusasiantuntijatoiminnan yhteys osallisuuteen ja kuntoutumiseen suuntaa sen juuret kolmannelle sektorille. Kokemusasiantuntijatoiminta on kehittynyt vertaistuen pohjalta vammais-, potilas-, ja kansalaisjärjestöissä. Kolmannen sektorin tarjoamissa ja tuottamissa kuntoutuspalveluissa kokemustiedolla sekä vertaistuellalla ja -ohjaamisella on ollut tärkeä asema. Järjestöjen mielenterveys- ja päihdepalveluilla on useita vertaistuen mallista tulevia käytänteitä, joissa oman toipumiskokemuksen omaavien henkilöiden tietotaitoa on hyödynnetty. Esimerkkinä katkaisuhuoltoasemat sekä A-klinikat, joissa toimi asiakasterapeutteja jo 1970-luvulla ja Kalliolan Myllyhoito, jossa osa terapeutteina toimivista on raitistuneita alkoholisteja. Vuonna 1997 perustettiin valtakunnallinen kokemuskoulutusverkosto

ja vuonna 1998 alkoi ensimmäinen potilasluennoija-koulutus. (Hietala & Rissanen 2015, 12–13.)

Kokemusasiantuntijatoiminnan rinnalla tulee muistaa myös vertaistoiminnan vaikiintuneet muodot. Vertaisryhmien toiminta on alkanut USA:ssa 1930-luvulla AA-toimintana, ja Suomessa ensimmäiset vertaisryhmät aloittivat 1940-luvulla. 1990-luvun puolivälin jälkeen vertaistoiminnan käsite on yleistynyt etenkin potilas-, vammais-, omais- sekä päihde- ja mielenterveysjärjestöissä. Vertaistoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, jossa oleellista on samantapaisia asioita kokeneiden ja samantapaisessa tilanteessa elävien ihmisten keskinäinen apu, tuki ja omien kokemusten jako. Vertaistoiminnan muodot vaihtelevat kahdenkeskisestä tuesta erilaisiin ryhmä- ja yhteistoimintoihin. (Bergman, Karjalainen, Kesänen, Markkula, Marttunen, Moring, Mustalampi, Nordling, Partanen, Partonen, Santalahti, Solin, Tuulos & Wuorio 2015, 239.) Eli vertainen toimii omassa viiteryhmässään käyttäen hyödykseen omaa kokemusta ja olemalla tukena muille, vielä kuntoutumisprosessissa oleville henkilöille. Kokemusasiantuntijuudessa on samoja piirteitä kuin vertaistyössä, mutta erottavana tekijänä niillä on kohderyhmä. Kokemusasiantuntija työskentelee pääsääntöisesti oman viiteryhmänsä ulkopuolella ammattilaisen rinnalla sekä palveluissa. (STM .2009, 20.)

Kokemusasiantuntijana toimiminen vaatii tarpeeksi pitkälle edennyttä kuntoutumista, voimia ja halua hyödyntää kokemuksiaan muiden auttamiseksi, joko asiakastyössä tai palveluiden kehittämisessä asiakaslähtöisemmiksi. Kokemusasiantuntijana toimiminen voidaan nähdä myös kuntoutumisprosessin viimeisenä etapina sekä hyvänä mahdollisuutena päästä takaisin työelämään tai työllistyä ensimmäistä kertaa. Tämä mahdollistaa myös kokemuksen osallisuuden tunteesta sekä antaa hyvän mahdollisuuden rakentaa ja vahvistaa uutta identiteettiä. (Hietala & Rissanen 2015, 12.) Kokemusasiantuntijatyö voi toteutua palkkajaisena keikkatyönä, palkkatyönä työsuhteessa tai vapaaehtoistoimintana (Meriluoto 2018, 135).

Sosiaalialalla kokemusasiantuntijat voivat työskennellä sekä järjestö-, että julkisella puolella monissa eri rooleissa ja tehtävissä. Useimmiten he kuitenkin toimivat konsultoivassa roolissa esimerkiksi asiantuntijatapaamisissa tai hankkeiden

johtoryhmissä, asiantuntijoina palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä, kouluttavat alan ammattilaisia sekä päättäjiä tai kertovat julkisesti omaa tarinaansa. Kokemusasiantuntijuudella on lisäksi myös monia, organisaatiosta toiseen muovautuvia sovelluksia. (Meriluoto 2018, 135.) Kokemusasiantuntijat voivat toimia myös ammattilaisen työparina (Hietala & Rissanen 2015, 14,19). Kokemusasiantuntijoiden omista kokemuksista karttunut hiljainen tieto tuo erilaisen näkökulman ammattilaisen rinnalle (Hätönen & Nordling 2013, 143). On mahdollista, että kokemusasiantuntijoiden osallistuminen palveluiden suunnitteluun, arviointiin ja toteuttamiseen haastaa sekä ammattiauttajia, että käytössä olevia työkäytänteitä (Bergman ym. 2015, 243). Kokemusasiantuntijana toimimisessa keskeisintä on oma halu kehittää palveluita sekä auttaa toisia samankaltaisessa tilanteessa eläviä henkilöitä omaa kokemusta hyödyntäen (Hietala & Rissanen 2015, 14,19).

Ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan tasavertainen yhteistyö vaatii toiminnan sisällön ja tavoitteiden määrittämisen yhdessä yhteisten sääntöjen pohjalta. Jokaisella osapuolella täytyy olla valmius toimia sellaisessa yhteistyössä, jossa palveluiden käyttäjillä on mahdollisuus tuoda esiin uusia erilaisia näkemyksiä työn tavoitteista ja palveluiden tarkoituksesta. Kokemusasiantuntijuus näyttäisi hyödyttävän kaikkia toiminnan osapuolia sekä palvelujärjestelmää. Asiakastyön laadun ja työtyytyväisyyden on katsottu parantuvan ammattilaisen ymmärryksen lisääntyttyä sekä palveluita on saatu rakennettua tai muokattua asiakaslähtöisemmiksi. (Bergman ym. 2015, 243.)

Kokemustiedon hyödyntäminen vaatii kokemusasiantuntijakoulutuksen käymistä. Koulutusten pituus ja taso on varsin vaihtelevaa, mutta yleensä kokemusasiantuntijakoulutukset pitävät sisällään perustyöelämän taitojen läpi käynnin sekä teoreettista opiskelua. Koulutusten sisältö vaihtelee myös sen mukaan, minkä kokemustiedon omaavia henkilöitä koulutuksessa koulutetaan. (Hietala & Rissanen 2015, 15.)

Kokemusasiantuntijuus edistämässä itsenäisyyttä ja osallisuutta eli KEIJO-hankkeessa (2018–2020) kehitettiin työllistymiseen tukeva koulutusmalli, joka pohjautui kokemusasiantuntijuuteen ja sen hyödyntämiseen ammatillisesti. Ajatuksena oli tarjota mielekäs reitti työelämään kiinnittymiseen ja samaan aikaan vahvistaa myönteistä yhteiskuntaan kuulumisen kokemusta tuloksellisen toimijuuden

myötä. Koulutus oli 3 kuukauden mittainen, joka koostui oppisisällöistä, tiivistä työhönvalmennuksesta sekä ohjatusta oman toipumisprosessin läpikäymisestä. (Siltavalmennus 2016.)

Hankkeen kohderyhmänä olivat omassa kuntoutumisprosessissa edenneet rikos- ja päihdetaustaiset henkilöt, joiden tavoitteena oli edetä kohti avoimia työmarkkinoita ja koulutusta. KEIJO-hankkeen koulutuksessa hyödynnettiin osallistuneiden kokemusasiantuntijuutta rikoksettomaan elämänhallintaan selviytymisestä ja päihteistä irtautumisesta. Hankkeen päätoteuttajana toimi Valo-Valmennusyhdistys ry yhdessä osatoteuttajien Laurea-ammattikorkeakoulu Oy:n ja Siltavalmennusyhdistys ry:n kanssa. Hanke oli ESR-rahoitteinen ja sen yhteistyökumppanina toimi Rikosseuraamuslaitos. (Siltavalmennus 2016.)

3 RIKOSKIERRE JA RIKOKSISTA IRTAANTUMINEN

3.1 Rikos- ja vankilakierre

Rikoskierteessä eli niin sanotussa pyöröovivankeudessa katu, päiväkeskukset, päihdekatkaisuhoidot ja vankila muodostavat kierteen, jossa ihminen elää vuodesta toiseen sairaamana syrjäytyneisyyteen katoavana objektina (Granfelt 2015, Howerton, Burnett, Byng & Campell 2009, 440–459 mukaan). Rikoskierteessä eläville, eli niin kutsutuille pyöröovivangeille edes vankilan ei katsota olevan kiinnipitävä ympäristö. Vankilakierteessä eläville, lyhyitä tuomioita suorittaville rikoksenuusijoille ei ehditä tekemään rangaistusajan- eikä vapautumissuunnitelmaa. Heillä ei myöskään ole mahdollisuutta osallistua suunnitelmalliseen kuntoutukseen vankeusaikana. Tämä vuoksi vapautumista tulisikin alkaa valmistella ennen seuraavaa tiedossa olevaa tuomiota, ennen seuraavan tuomion alkamista. Tällöin sosiaalis-taloudellinen tilanne olisi mahdollista selvittää ja järjestää yksilön tarpeita vastaavaksi palvelukokonaisuudeksi. Kokonaisuudessaan vankeusajan pitäisi tukea rikollisuudesta irrottautumista sosiaalisesta ja haittojen vähentämisen näkökulmasta tarkasteltuna. Pyöröovivangit ovat vapautuvien vankien ryhmä, joiden tarpeet ovat rajattomat ja vaikeasti jaoteltavissa niin, että joku tietty toimija ottaisi heidän tilanteestaan vastuun. (Granfelt 2015, 20–21.)

Vankilatuomion jälkeen asunnon löytyminen ja asumisen onnistuminen ovat merkittävässä asemassa rikoksettoman elämän rakentamisessa. Asumisen tukitoimilla voidaan helpottaa asunnon saamista, edistää osallisuutta, ennaltaehkäistä asumiseen liittyvien ongelmien syntymistä, epäonnistunutta asumista sekä häättöjä. Vapautuvan tuen tarpeisiin kuuluu kokonaisvaltainen sosiaalinen tuki asumisen tuen lisäksi. Nämä nähdään onnistuneen asumisen ja kuntoutumisen edellytyksenä, mutta myös vertaistuki sekä kuntoutumista edistävä mielekäs tekeminen katsotaan tarpeelliseksi. (Vapautuvien asumisen tuki 2019, 8.)

3.2 Desistanssi

Rikollisuudesta luopumisesta ja irrottautumisesta käytetään termiä desistanssi. Desistanssi tarkoittaa rikosten tekemisen lopettamista. Se voidaan määritellä elämäntien vaiheeksi, jossa henkilö jää pois tietynlaisista tapahtumista, eli rikosten

tekemisestä. Desistanssi on jaettu kahteen eri vaiheeseen, primaaridesistanssiin ja sekundaaridesistanssiin. Primaaridesistanssin vaihe on hetkellinen tauko rikosten tekemisessä, kun taas sekundaaridesistanssi on ajan kuluessa syntyvä pysyvämpi tila, jossa henkilö luo uutta, ei-rikoksentekijän-identiteettiä. (Mäki 2017, 21.) Desistanssia voidaan kuvailla myös lyhyenä hetkenä rikollisuudesta irrottautumisessa tai pidempiaikaisena prosessina rikoksetonta elämäntapaa kohti, jonka aikana yksilö taistelee ja tekee aktiivisesti töitä desistanssinsa vahvistamiseksi, etenkin vastoinkäymisiä kohdatessaan (Aaltonen, Danielsson, Kivi-vuori, Näsi & Suonpää 2018, 204).

Desistanssi on vuorovaikutuksellinen prosessi, jossa tavoitteena on oman toimijuuden löytäminen, joka konkretisoituu elämänhallinnan parempana taitona, sekä kyvykkyutenä tehdä aiemmasta elämäntavasta poikkeavia valintoja. Myös asiakkaan itsetuntemuksen vahvistaminen asiakkaan kanssa käytävän keskustelun kautta voi kuulua työntekijän tehtäviin desistanssissa tukemisessa. (Granfelt 2015, 14.)

Rikollisuudesta irrottautumisen sekä laillisissa yhteiskunnan toiminnoissa oman paikan löytämisen katsotaan olevan mahdotonta uuden tuomion odottaessa vapautumishetkellä. Tämän lisäksi sosiaalista integraatiota, asumista sekä rikollisuudesta irrottautumista vaikeuttavat aikaisempaan elämään liittyvät sosiaaliset suhteet ja tekemiset. Korvausvaatimukset, ulosotot ja velat pitävät köyhyydessä sekä asumista vaikeuttavat epäviralliset väkivalloin perittävät velat. Menneisyys kulkee mukana ihmisen mielessä, nykyhetkessä ja myös tulevaisuudessa, joka voi pahimmillaan johtaa takaisin rikoskierteeseen. (Granfelt 2015, 21.)

Rikoksista irtaantumisen sekä kuntoutumisen lähtökohtina ovat henkilön oma motivaatio ja halu muutokseen. Rikostaustaisten henkilöiden elämänmuutoksen motivaatiotekijöinä todettu olevan toivo, sekä usko omaan taitoon ja kykyyn muutoksen toteuttamiseen. Oman motivaation on todettu olevan yhteydessä arjen hallinnan taitoihin ja mielekkään arjen rakentamiseen sekä vastuun kantamisen kasvattamiseen. Asiakkaan kanssa käydyt keskustelut tarjoavat työntekijälle hyvän mahdollisuuden muutosmotivaation huomaamiseen ja siihen reagoimiseen. Yksi oleellisimmista sosiaalisen työn alueista rikosseuraamusalalla on

motivaation huomaaminen, tarkastelu, herättäminen sekä vahvistaminen. (Lasila 2014, 213, 277.)

Vakavasti päihdeongelmainen rikoskierteessä elävä henkilö tarvitsee kuitenkin oman motivaationsa lisäksi myös vahvaa moniammatillista tukea muutosprosessissaan. Muutosmotivaation huomaaminen ja siinä tukeminen vaatii vankien kanssa työskenteleviltä ammattilaisilta vahvaa asiantuntijuutta ja moniammatillista yhteistyötä. Asunto tai tukitoimet itsessään eivät siis riitä rikoksista irtaantumiseen, vaan se vaatii ennen kaikkea yksilön oman halun. Sitoutuminen muutokseen nähdään kuitenkin erityisenä haasteena rikos- ja vankilakierteessä elävillä ihmisillä, joiden elämä sijoittuu lyhyiden vankila- ja vapautusjaksojen väliseen edestakaiseen liikkeeseen. (Avustushakemus 2017.)

3.3 Vankilasta vapautuminen

Enemmistö asunnottomana vapautuvista vangeista on perusturvan varassa eläviä köyhiä ihmisiä, joista taakkana useimmilla on korvausvaatimukset ja isot velat. Päihteiden ja rikosten kanssa taistelevien ihmisten elämäntapa altistaa heidät taloudellisten etuuksien katkeamiselle, tukiverkostojen läpi putoamiselle sekä asunnon menettämiselle. (Granfelt 2015, 25.)

Vangin tuen tarve on laaja. Vapautuva vanki tarvitsee tukea rikollisuudesta irtautumiseen sekä asumisen ja arjen taitojen opettelemiseen, joita ovat mm. asunnosta huolehtiminen, ruuanlaitto, päivärytmi sekä häiriöiden välttäminen. Suurimmalla osalla vangeista on myös päihde- ja mielenterveysongelmia, jonka vuoksi vapautuva tarvitsee päihdekuntoutusta sekä tukea mielenterveysongelmiin. Apua ja tukea tarvitaan myös talous- ja velkaongelmiin, viranomaisten kanssa asiointiin, vuokranmaksusta huolehtimiseen, työllistymisen ja koulutuksen pulmiin, ihmissuhteiden ylläpitämiseen tai uudelleen rakentamiseen. (Vapautuvien asumisen tuki 2019, 25.)

4 VAPAUTUVAT VANGIT JA ASUMISSOSIAALINEN TYÖ

4.1 Asunnottomuustyön taustaa

Suomen hallitusohjelmassa asunnottomuuden vähentäminen on ollut mukana 1980-luvun puolivälistä alkaen, mikä on osittain vaikuttanut asunnottomuuden vähenemiseen Suomessa. Vuonna 1987 Suomessa oli 19 000 asunnottomaa, jonka jälkeisenä kymmenen vuoden aikana asunnottomien määrä onnistuttiin lähes puolittamaan. Hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelmien PAAVO I (2008–2011), PAAVO 2 (2012–2015) ja Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma AUNE:n (2016–2019) lopputulemana tuettuun vuokra-asumiseen perustuvat asumisyksiköt korvasivat asuntolat, sekä Asunto ensin -malli vakiinnutettiin asunnottomuustyöhön. (Asunto ensin 2018.)

Sanna Marinin hallitus on asettanut tavoitteeksi asunnottomuuden puolittamisen vuoteen 2023 mennessä. Ympäristöministeriö on aloittanut kolmen vuoden mittaisen asunnottomuusohjelman isoimpien kaupunkiseutujen, järjestöjen ja palvelutuottajien kanssa. (Ympäristöministeriö 2021.) Ohjelman tavoitteena on valtion tukemien ja kohtuuhintaisten asuntojen tarjonnan lisääminen asunnottomille, asunnottomuustyön vahvistaminen kuntien peruspalveluissa, asumisneuvonnan saatavuuden parantaminen sekä asunnottomuuden parissa työskentelevien toimijoiden yhteistyön vakiinnuttaminen varsinkin kunta- ja aluetasolla. (Piispa & Lind 2021, 19.)

Asunnottomiksi ihmisiksi katsotaan sellaiset ihmiset, jotka nukkuvat ensisuoijissa tai ulkona tai asuvat majoitusliikkeissä ja asuntoloissa tai erilaisissa laitoksissa. Myös tuttavien ja sukulaisten luona tilapäisesti asuvat sekä ilman tiedossa olevaa asuntoa vankilasta vapautuvat vangit katsotaan asunnottomiksi ihmisiksi. Asunnottomia henkilöä, jolla ei ole omaa vuokra- tai omistusasuntoa, voidaan kutsua vailla asuntoa olevaksi ihmiseksi, asunnottomuutta kokeneeksi ihmiseksi, asunnottomuutta kokevaksi tai asunnottomaksi ihmiseksi. (Toimittaja sinua tarvitaan muutoksessa 2019, 8,12.)

Pitkäaikaisasunnottomaksi katsotaan sellainen henkilö, jonka asunnottomuus on pitkittynyt puutteellisten tukipalveluiden ja sopimattomien asumisratkaisujen

vuoksi, kun taustalla on merkittävästi asumista vaikeuttava terveydellinen tai sosiaalinen ongelma, kuten esimerkiksi mielenterveys-, päihde- tai velkaongelma. Pitkäaikaista asunnottomuus on silloin, kun sitä on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään vuoden verran tai henkilö on ollut asunnottomana useamman kerran kolmen vuoden sisällä. (Selvitys 2/2021: Asunnottomat 2020, 17.)

4.2 Asunto ensin

Asunto ensin -malli on asunnottomuustyön malli, jossa asunnon hankkiminen nähdään ensisijaisena tukitoimena muihin tukitoimiin nähden. Toisin kuin portaitaisessa, perinteisessä asunnottomuustyössä asunnoton pyritään samaan eri tukitoimin ”asumiskelpoiseksi” ennen kuin asuntoa tarjotaan. Asunto ensin -mallissa ei siis edellytetä muiden ongelmien ratkaisua asunnon saamiseksi, vaan asunto nähdään jokaisen ihmisen perusoikeutena. (Asunto ensin 2018.) Asunto ensin -mallin periaatteita ovat asuminen perusoikeutena, palveluiden ja asumisen erottaminen, haittojen vähentäminen ja toipuminen, asiakkaan kunnioitus ja myötäelävä asennoituminen, itsemäärääminen ja valinnan vapaus sekä hajasijoitetun asumisen ensisijaisuus (Granfelt 2015, 22). Asunto ensin -periaate on johtava asunnottomuustyön lähestymistapa Euroopassa sekä Pohjois-Amerikassa (Asunto ensin 2018).

Asunto ensin -periaate ohjaa asumissosiaalista työtä. Asumissosiaalinen työ on asunnottomuuden uhkaamien ja asunnottomuutta kokeneiden parissa tehtävää eriarvoisuuden ja köyhyyden vastaista työtä, jolla pyritään vastaamaan asumista uhkaaviin ongelmiin ja ennaltaehkäisemään niitä. Asumissosiaalinen työ on taloudellisesti kannattavaa ja se myös vahvistaa sisäistä turvallisuutta. (Asunto ensin, asumissosiaalisen työn malli maakunnille ja kumppaneille 2019, 2.)

Asumissosiaalisen työn tärkeimpiä tavoitteita ovat asunnottomuuden ennalta ehkäisy sekä asumisen turvaaminen, jonka lisäksi sillä voidaan myös edesauttaa yksilön kuntoutumista. Asumissosiaalinen työ on usein asukkaiden ja ammattilaisten välistä yksilö-, ryhmä- tai yhteisötason vuorovaikutustyötä, mutta se voi olla myös moniammatillista rakenteellista palvelujärjestelmän tai asumisen epäkohtiin kohdentuvaa verkostotyötä. (Granfelt 2014, 209.)

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) tekemän selvityksen mukaan vuoden 2020 marraskuun loppuun mennessä Suomessa oli 4 341 asunnottomaa henkilöä, joista pitkäaikaisasunnottomia 1 054 henkilöä. ARA lähetti asunnottomuuskyseleyn kaikille 294:lle Manner-Suomen kunnille, kyselyn vastausprosentti oli 76. Selvityksestä ilmenneet lukumäärät ovat kuitenkin vain suuntaa antavia, koska kuntien arviointiperusteet ja tiedonhankintamenetelmät eroavat toisistaan. (Selvitys 2/2021: Asunnottomat 2020, 3.)

Asunnottomuuden laskusuhdanteesta huolimatta tilastoista voidaan todeta vapautuvien vankien ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavien henkilöiden asunnottomuuden olevan edelleen yleistä. Vankilasta vapautuu noin 5000 vankia vuosittain. Rikosseuraamuslaitos arvioi, että heistä vähintään noin 1400 henkeä vapautuu asunnottomana eli 28 %. Yhdyskuntaseuraamusta suorittaa päivittäin noin 3000 henkilöä ja heistä Rikosseuraamuslaitoksen arvioiden mukaan asunnottomana on noin 10–15 %. (Vapautuvien asumisen tuki 2019, 6.)

Elämönhallinnan vaikeudet ja asunnottomuus ovat yhteiskunnallinen ongelma, johon on pyritty reagoimaan ammatillisten verkostojen yhteistyöllä sekä valtakunnallisilla toimenpiteillä. Asunnottomuuden vähentämisellä vähennetään myös inhimillistä kärsimystä. On myös arvioitu, että asuttamalla asunnoton yhteiskunnan varoja säästyy noin 10 000–15 000 euroa vuodessa. (Vapautuvien asumisen tuki 2019, 6.)

Vapautuvien vankien asunnottomuuteen on pyritty vastaamaan sekä haja-asuttamisen että yhteisöllisen asuttamisen periaatteella toteutuvien tuetun asumisen vaihtoehtoilla. Päihteettömyyteen tavoitteellisesti pyrkiville vapautuville vangeille toimiva vaihtoehto voi olla kuntouttava yhteisöasuminen, jonka tuloksena itsenäinen asuminen mahdollistuu sekä elämäntilanne kohenee pysyvästi. Rikollisen alakulttuurin ilmiöille riskialttiina nähdään taas päihteet salliva, vapautuville vangeille kohdennettu asumisyksikkö. Usein toiveena vapautuvilla vangeilla on ”tavalliseen kerrostaloon” sijoittuva oma asunto, jossa asuminen toteutuu joko tuetusti tai itsenäisesti. (Granfelt 2013, 217.)

4.3 Vapautuvan vangin kanssa tehtävä asumissosiaalinen työ

Vankilatuomion jälkeen, asunnon löytyminen ja asumisen onnistuminen ovat merkittävässä asemassa rikoksettoman elämän rakentamisessa. Asumisen tukitoimilla voidaan helpottaa asunnon saamista, edistää osallisuutta, ennaltaehkäistä asumiseen liittyvien ongelmien syntymistä, epäonnistunutta asumista sekä häättöjä. Kokonaisvaltainen sosiaalinen tuki asumisen tuen lisäksi nähdään onnistuneen asumisen ja kuntoutumisen edellytyksenä, mutta myös vertaistuki sekä kuntoutumista edistävä mielekäs tekeminen katsotaan tarpeelliseksi. (Vapautuvien asumisen tuki 2019, 8.) Mielekkään arjen rakentaminen, sopivan elämärytmin löytäminen sekä arkisten rutiinien muodostuminen hallituksi osaksi omaa elämää edes auttavat myös oman paikan löytämistä sekä kiinnittymistä yhteiskuntaan tavanomaisena yhteiskunnan jäsenenä (Mäki 2017, 131).

Vankien parissa tehtävä asumissosiaalinen työ on hyvä aloittaa ajoissa, ennen vapautumista. Valmistautuminen laajan tuen tarpeeseen vaatii useimmiten vankilan, kunnan tai muun sote-toimijan, Kelan, TE-palveluiden ja erityyppisiä palveluita tarjoavien järjestöjen sekä kolmannen sektorin organisaatioiden moniammatillista yhteistyötä. Pelkkä asunnon järjestäminen ei siis riitä, vaan vapautuva vanki tarvitsee asumisen onnistumisen tuen lisäksi myös runsaasti muuta tukea, jotta elämänhallinta säilyisi. (Vapautuvien asumisen tuki 2019, 28.)

Rikosseuraamustaustaisten ihmisten kanssa tehtävä asumisen tukityössä voi tulla eteen hankalia ja yllättäviä tilanteita ja työ voi olla erityisen kuormittavaa. Tämän vuoksi työntekijältä vaaditaan vahvaa ammatillisuutta, jotta hänellä on valmiudet voida työssään hyvin. Oleellista on myös huomioida, että työyhteisössä on riittävät mahdollisuudet aktiiviseen keskusteluun ja reflektointiin työn aiheuttamasta kuormituksesta. Merkittäväksi voimavaraksi rikostaustaisten parissa työskentelevät ovat kokeneet reflektoinnin mahdollisuuden sekä mahdollisuuden oman työn kehittämiseen yhdessä samaa työtä tekevien kanssa. Työhyvinvoinnin perustana on työyhteisön sisäinen luottamus, jota yhteinen kehittäminen ja toiminta rakentavat. Varsinkin silloin, jos työntekijöiden ajatukset ja ehdotukset ovat työyhteisön toiminnan kehittämisen lähtökohtina. Luottamuksellisen ilmapiirin katsotaan parantavan luovuutta, joka taas mahdollistaa laadukkaamman asumissosiaalisen työn. Koulutukseen satsaaminen lisää työntekijän

mahdollisuuksia vaikuttaa työnkuvaansa sekä työhyvinvointia. Esimiehen olisikin hyvä kiinnittää huomiota osaamisen jakamiseen ja millä tavalla erilainen osaaminen on työyhteisön sisällä jakautunut. (Vapautuvien asumisen tuki 2019, 56–57.)

VAT eli Vapautuvien asumisen tuki -käsikirja asumissosiaaliseen työhön on (2019) on luotu VAT-verkoston työryhmätyöskentelystä lähtöisin. Käsikirja on suunnattu kaikille rikostaustaisten asumisen sekä sosiaalisen kuntoutuksen parissa työskenteleville henkilöille. VAT-verkoston käsikirjassa (2019) on julkaistu kolme eri vankilasosiaalityön mallia. Kaikissa malleissa korostetaan moniammatillista yhteistyötä sekä pyritään asiakkaan osallistamiseen ja asiakaslähtöiseen työskentelyyn. Vantaan kaupungin vankilasosiaalityön mallin kerrotaan syntyneen pitkän kehittämistyön tuloksena ja olevan Suomessa ainutlaatuinen. Vantaan malli on ainut, jossa on erikseen huomioitu ja mainittu työparityöskentely. Työparina mallissa työskentelee sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja sekä johtava sosiaalityöntekijä. Vantaan malli on koettu hyväksi ja toimivaksi työskentelymalliksi. Työn toimivuuden kuvataan perustuvan työskentelyn aloittamiseen vankeuden aikana, laajaan verkostoyhteistyöhön Rikosseuraamuslaitoksen toimipisteiden ja muiden yhteistyötahojen kanssa sekä rikostaustaisten kanssa työskentelyn erityisosaamiseen. (Vapautuvien asumisen tuki 2019, 61–72.) Kokemusasi-antuntijuutta tai sen hyödyntämistä ei kuitenkaan oltu huomioitu missään vankilasosiaalityön mallissa tai sitä ei ainakaan tuotu julkaisussa ilmi.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

5.1 Toimeksiantaja ja yhteistyökumppani

Opinnäytetyöni toimeksiantajana toimi Sininauhasäätiö. Sininauhasäätiö on vuonna 1957 perustettu yleishyödyllinen, kristillisellä arvopohjalla toimiva säätiö, joka on perustettu lahjoitus varoin ja sen perustajana on toiminut Sininauhaliitto. Vuonna 2010 Sininauhasäätiöstä kasvoi konserni, säätiön yhtiöitettyä palvelutuotantaan. Konserni muodostuu Sininauhasäätiöstä ja Sininauha Osakeyhtiöstä, joka on kokonaan säätiön omistuksessa. Sininauha Oy on yhteiskunnallinen yritys, josta saatava tuotto käytetään yhteiseen hyvään eli asunnottomuuden ja siihen liittyvien ongelmien ratkaisemiseen. Sininauhasäätiö-konsernin perustehtäviä ovat asunnottomuuden vähentäminen, tuen tarjoaminen sekä päihde- ja mielenterveystyö. Työtä ohjaa Asunto ensin -periaate. Konserni on Sininauhaliitto Ry:n jäsenjärjestö.

Sininauhasäätiö-konsernissa käynnistyi uusi strategiakausi vuosille 2019–2023. Strategian painopisteenä ovat:

- 1) asiakkaat, jotka ovat aina toiminnan keskiössä
 - 2) oman toiminnan ohjaaminen asiakasrajapinnasta saatavaan tietoon perustuen
 - 3) harkittu kasvu sekä kristillinen arvopohja ja ihmiskäsitys työtä ohjaamassa.
- Strategian toteutuminen ja käytäntöön ottaminen on otettu vahvasti huomioon konsernin henkilöstö- ja koulutussuunnitelmassa.

Työelämän yhteistyökumppanina toimi Pyöröovesta ulos - toistuvia vankeusrangaistuksia suorittavien henkilöiden tukeminen eroon rikoskierteestä (2018–2020) -hanke. Hanke oli Sininauhaliiton koordinoima valtakunnallinen kehittämishanke, jonka osatoteuttajina toimivat Jyväskylän seudulla Jyväskylän Katulähetys, Lahden alueella Lahden Sininauha ja pääkaupunkiseudulla Sininauhasäätiö. Hankkeen tarkoituksena oli tukea toistuvia vankeusrangaistuksia suorittavia henkilöitä, eli niin sanottuja pyöröovivankeja pääsemään eroon rikoskierteestä. Tavoitteena oli kehittää palveluiden ulkopuolelle jääville, päihteitä ongelmallisesti käyttäville pyöröovivangeille uusia asumisen sekä asumisen- ja vertaistuen työmuotoja.

Tarve tuen ja palveluiden kehitykselle oli tuotu esiin AUNE-ohjelmassa, jonka lisäksi tarvetta puolsivat myös kohderyhmän kanssa pitkään työskennelleet hanketoimijat. (Avustushakemus 2017; Sininauhaliitto 2021.) Hankkeella pyrittiin vastaamaan olemassa olevien tukimuotojen jättämään aukkoon.

Kehittämishankkeen päätavoitteena oli pyöröovivankien uusintarikollisuuden vähentäminen tai loppuminen. Yhtenä työmuotona tavoitteen saavuttamiseksi hankkeessa kehitettiin rikosseuraamusalan ammattilaisen ja rikos- ja päihdetaustan omaavan kokemusasiantuntijan muodostama työparimalli. Kokemusasiantuntija on käynyt KEIJO-kokemusasiantuntija koulutuksen. Hankkeessa työskenteli projektipäällikkö, kolme ammatillisen taustan omaavaa työntekijää ja yksi kokemusasiantuntija. Kaikki hankkeessa työskennelleet, lukuun ottamatta projektipäällikköä, työskentelivät projektityöntekijä nimikkeellä, myös kokemusasiantuntija.

5.2 Kvalitatiivinen opinnäytetyö

Toteutin opinnäytetyöni kvalitatiivisella tutkimusotteella, eli laadullisena tutkimuksena, koska kiinnostuksen kohteenani oli työntekijöiden kokemukset ja näkemykset uudesta, hankkeessa kehitetystä työparimallista. Laadullinen tutkimus on yksi tieteellisen tutkimuksen menetelmistä ja soveltuu käytettäväksi silloin, kun tavoitteena on tiedon ja ymmärryksen lisääminen jostain asiasta, ilmiöstä tai aihealueesta. (Koppa.) Yhtenä tutkimusotetta ohjaava tekijänä oli myöskin oma halu toteuttaa aineistonkeruu haastattelemalla ja haastattelu on yksi kvalitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruu menetelmistä. Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset olivat:

- Millä tavalla ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan työparityöskentely on koettu työparin ja muun kehittämistyössä mukana olleen työyhteisön keskuudessa?
- Millaisia vaatimuksia työparityöskentely asettaa ammattilaiselle, kokemusasiantuntijalle ja muulle työyhteisölle?

Opinnäytetyötä tekevänä olen sitoutunut noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimia hyvän tieteellisen käytännön ohjeita. Hyvä tieteellisen

käytännön lähtökohtana on ohjata tutkijaa tekemään eettisesti hyviä valintoja koko tutkimusprosessin ajan sekä ohjata tutkijaa tuottamaan mahdollisimman laadukas ja luotettava lopputulos tutkimuksessa. (Kuula 2011, 34–35.)

Aineistonkeruun toteutin teemahaastattelulla. Haastattelin Pyöröovesta ulos -hankkeen työntekijöitä sekä Sininauhasäätiön, Aimo-hankkeen työntekijöitä, jotka ovat tehneet yhteistyötä työparin kanssa. Haastattelut toteutin yksilöhaastatteluina. Työskentelen itse tällä hetkellä Aimo-hankkeessa palveluohjaajana ja olen myös itse sivusta seurannut työparin työskentelyä. Aimossa työskenteli haastattelu hetkellä yhteensä viisi ammatillisen taustan omaavaa työntekijää sekä projektipäällikkö. Aimo-hankkeessa kutsun haastatteluun saivat sellaiset henkilöt, jotka olivat nähneet Pyöröovesta ulos -hankkeen työparin työskentelyä sekä tehneet eniten yhteistyötä työparin kanssa. Pyöröovesta ulos -hankkeessa työskenteli projektipäällikkö, kolme ammattilaista ja yksi kokemusasiantuntija. Haastateltavien joukossa oli seitsemän ammattilaista ja yksi kokemusasiantuntija.

Yleisimmät laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmät ovat kysely, havainnointi, erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto sekä haastattelu. Niitä on mahdollisuus käyttää joko rinnakkain, vaihtoehtoisina tai yhdisteltynä eri tavoin tutkittavan ongelman sekä tutkimusresurssien mukaan. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 73.) Käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteissä käytetyin tiedonkeruumuoto on haastattelu, joka joustavuudessaan sopii useisiin erityyppisiin tutkimustarkoituksiin (Hirsjärvi & Hurme 2008, 11, 34, 41). Haastattelun eri muotoja ovat lomake-, syvä- ja teemahaastattelu, joilla mahdollistuu erilaisten ilmiöiden tutkiminen sekä vastausten hakeminen erilaisiin ongelmiin. Tekninen ero näiden kolmen haastattelun välillä on haastattelun pohjana oleva kysely sekä tutkimuksen toteutuksen strukturoinnin aste. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 76.)

Lomakehaastattelu on kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä eikä sillä ole juurikaan tekemistä laadullisen tutkimuksen kanssa. Syvähaastattelussa vain keskusteltava ilmiö on valmiiksi määritelty ja haastattelussa hyödynnetään avoimia kysymyksiä. Teemahaastattelu eli niin sanottu

puolistrukturoitu haastattelu lähentelee avoimuudessaan syvähaastattelua, mutta on astetta strukturoidumpi. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 78.)

Opinnäytetyössäni haastattelumetodina olen käyttänyt teemahaastattelua, koska ammattilaisen ja rikostaustaisen kokemusasiantuntijan muodostama työparimalli on uusi, hankkeessa kehitetty työskentelymalli ja kiinnostuksen kohteena oli työntekijöiden kokemukset ja näkemykset kehitetystä mallista. Teemahaastattelu sopiikin käytettäväksi silloin, kun tutkittavasta aiheesta ei tiedetä paljoa ja tavoitteena on lisätä ymmärrystä sekä tietämystä tietyistä aiheista tai ilmiöstä. Joustavat teemat antavat haastateltavalle tilaa puhua aiheesta laajemmin sekä mahdollisuuden painottaa tai tuoda esiin erilaisia, itselle merkityksellisiä asioita yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Tutkijalla voi olla haastattelun tukena joitain tarkentavia kysymyksiä, esimerkiksi teeman ajatuksen tarkentamiseksi, mutta ne eivät saa johdatella haastateltavaa vastaamaan tietyllä tavalla. Haastatteluteemat käsitellään jokaisen haastateltavan kanssa, mutta niiden järjestys ja painopiste voivat vaihdella eri haastateltavien välillä. Teemahaastattelua voisi kuvailla avoimeksi keskusteluksi tietyn aihepiirin tiimoilta. (Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2006.)

Opinnäytetyöni teemahaastattelu runko (Liite 1) koostui seitsemästä eri teemasta:

1. Työparimallin tausta.
2. Miten työparityö käytännössä toimii?
3. Miten kuvaat työparityöskentelyä?
4. Kokemusasiantuntija työparina.
5. Ammattilainen työparina.
6. Työyhteisö yhteistyössä.
7. Millaiseksi arvioit kehitetyn työparimallin tulevaisuutta rikos- ja päihdetaustaisten asiakkaiden parissa tehtävässä työssä?

Teemoja suunnitellessa pyrin pysymään vahvasti työparissa ja saada kuuluviin jokaisen haastateltavan oman näkemyksen asiasta. Teemahaastattelurungossa pääteemojen lisäksi olin kirjannut ylös teemoja ohjaavat tarkentavat kysymykset,

joita käytin tarkentaakseni kunkin teeman tavoitetta. Erityisesti teemat 2. ja 3. saattoivat vaikuttaa samanlaisilta, mutta apukysymyksillä pyrin havainnollistamaan haastateltaville, mitä kummallakin teemalla haen.

Teemojen muodostaminen edellyttää tutkijalta tutkimusaiheen selkeää rajamista sekä huolellista aiheeseen perehtymistä. Tutkimusaihe sekä tutkimuskysymykset tulee operationalisoida eli muuttaa tutkittavaan muotoon. Myös haastatteluihin osallistuvat henkilöt tulee valita tarkoin ja harkitusti, ei sattumavaraisesti vaan joitain henkilöitä. Heidän tulee olla sellaisia, joilta tutkija arvelee saavansa tutkimuksen kannalta oleellisinta ja tarkoituksen mukaista aineistoa. (Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2006.)

Opinnäytetyöhöni haastattelin yhteensä kahdeksan henkilöä, joista seitsemän oli ammatillisen taustan omaavaa ammattilaista ja yksi koulutettu kokemusasiantuntija. Haastattelu joukosta yksi ammattilainen sekä kokemusasiantuntija muodostivat Pyörövesta ulos -hankkeessa työskennelleen työparin. Muut haastatteluun kutsutut olivat seuranneet työparimallin kehittymistä hankkeen alusta alkaen tai muuten tehneet tiivistä yhteistyötä työparin kanssa. Haastatellut koostuivat Pyörövesta ulos -hankkeen sekä Aimo-hankkeen työntekijöistä. Kaikki kutsutut osallistuivat haastatteluun.

Haastattelut suoritin yksilöhaastatteluna etäyhteyksin, joko verkkotapaamisena tai puhelimitse. Yhden haastattelun pääsin suorittamaan kasvotusten haastateltavan kanssa. Lähetin jokaiselle haastateltavalle haastattelukutsun (liite 2) omaan sähköpostiin. Haastattelukutsussa esittelin itseni, opinnäytetyöaiheen sekä mihin tarkoitukseen haastattelumateriaalia on tarkoitus käyttää. Ennen haastattelua lähetin kutsuun vastanneille myös suostumuslomakkeen (liite 3), jossa kerroin tarkemmin haastattelun etenemisestä, haastattelun nauhoittamisesta, kuinka materiaalia aion opinnäytetyössäni hyödyntää ja millä tavoin materiaalia säilyttää. Haastattelukutsuun sekä suostumuslomakkeeseen katsoin mallia Anniina Liikalan (2020) tekemästä opinnäytetyöstä, koska mielestäni ne olivat asialliset ja kattavat sekä haastateltavaa ajatellen tehdyt (Liikala 2020). Ennen haastattelun alkua varmistin, että haastateltava on lukenut suostumuslomakkeen ja hyväksynyt sen. Kaikki haastattelut nauhoitettiin. Nauhoitettua

haastatteluaineistoa kertyi ajallisesti yhteensä 6 tuntia ja 7 minuuttia. Pisin yksittäinen haastattelu kesti yli kaksi tuntia ja lyhin 30 minuuttia.

Haastatteluiden jälkeen siirryin aineiston analyysin ensimmäiseen vaiheeseen eli aineiston litterointiin. Litteroinnilla tarkoitetaan toiminnan ja puheen, esimerkiksi nauhoitteen purkamista kirjalliseen muotoon. Litterointi on yksi laadullisen tutkimuksen työvaiheista ja oleellinen osa aineiston haltuunotossa ja analyysiprosessissa. Se on teknistä työtä, joka vaatii tarkkaavaisuutta ja runsaasti aikaa. (Kallio.)

Litteroinnin tarkkuutta määrittelee tutkimuksen tarkoitus. Opinnäytetyössäni kiinnostus kohdistui haastatteluaineiston sisältöön, joten päätin purkaa aineistot sanasta sanaan. En halunnut, että mikään tutkimuksen kannalta merkityksellinen asia jäisi huomiotta. Litteroimatta jätin kuitenkin naurahdukset, tauot, äännähdykset sekä muut täysin aiheeseen liittymättömät osuudet. Kirjalliseen muotoon purettuna haastatteluaineistoa kertyi yhteensä 85 sivua. On arvioitu, että yhden tunnin mittaisen haastattelun litterointiin olisi hyvä varata yhden työpäivän verran aikaa eli noin 8 tuntia, mikä pitikin kohdallani hyvin paikkansa. Aikaa litterointiin kului kokonaisuudessaan noin 50 tuntia. Nauhoitteet sekä litteroidut haastattelumateriaalit tallensin vain itselleni tunnistettavissa olevilla tunnistetiedoilla.

5.3 Aineiston analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa sisällönanalyysin tavoitteena on järjestää aineisto selkeään ja tiiviiseen muotoon tuomalla esiin sen sisältämä informaatio. Laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä on sisällönanalyysi. Sisällönanalyysin voi toteuttaa joko teorialähtöisenä, teoriaohjaavana tai aineistolähtöisenä analyysinä. Opinnäytetyöni tutkimusaineiston analyysiä ohjasi aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkija tekee tulkintoja aineistosta itsestään, jolloin aineiston tulokset, eli pääteemat muodostuvat kyseisestä aineistosta. Aineistolähtöistä analyysiä ei siis ohjaa mikään ennalta määrätty teoria vaan tutkija antaa aineistolle mahdollisuuden kertoa itsestään. Tutkijan tulee kuitenkin tiedostaa oma roolinsa suhteessa aineistoon ja tutkittaviin ja

ymmärtää, että täysin ennakkoluuloton ja ajatusmaailmaa ohjaamaton analyysi on mahdotonta. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 91–109.)

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe on kerätyn aineiston litteointi, jossa tutkija pääsee syventymään aineistoonsa. Samaan aikaan tutkija voi jäsentää sekä tiivistää haastattelumateriaaliaan hallittavampaan muotoon. Tämän jälkeen aineistoon perehdytään uudelleen ja pelkistetään eli karsitaan kaikki tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat pois. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 108–110.)

Pelkistettyjen ilmausten joukosta etsitään eroavaisuuksia ja yhteneväisyyksiä, joiden perusteella ilmaukset ryhmitellään alaluokkiin. Muodostetuista ryhmistä on mahdollista muodostaa vielä uusia ryhmiä eli niin sanottuja yläluokkia. Aineiston tiivistämistä jatketaan niin kauan, kunnes se uusia luokkia ei enää synny. Aineiston kokoava käsite muodostuu jäljelle jääneistä luokista. Luokitteluista syntyneet käsitteet sekä niiden sisällöt esitellään tutkimustuloksissa. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 111–113.)

Purettuani haastattelut kirjalliseen muotoon luin kirjallisen haastatteluaineiston läpi useaan kertaan ilman teemoja. Halusin lukea aineistoa ilman niin sanottuja ennakkoluuloja ja katsoa, millaista tietoa aineistosta on saatavilla asetettuja tutkimuskysymyksiä ajatellen. Samaan aikaan pelkistin aineistoa ja poistin kaikki täytesanat säilyttäen puheenomaisen rakenteen lauseissa. Pelkistämisestä etenin samaa tarkoittavien asioiden ja sitaattien koodaamiseen. Koodaamisessa käytin hyödyksi eri värejä. Yhdistin samaa tarkoittavat sitaattit omiin ryhmiinsä.

Aiheessa pysyäkseen ja tutkimuskysymyksiin vastatakseni koin tarpeelliseksi noudattaa haastatteluissa käyttämäni teemahaastattelurunkoa koodeja ryhmitellessä. Se helpotti oleellisen tiedon poimimista aineistosta ja tutkimusaiheessa pysymistä. Aineistolähtöisen analyysin pohjalta rakentuneet opinnäytetyön tulokset esittelen opinnäytetyön tulokset osiossa. Tuloksissa olen hyödyntänyt haastatteluiden sitaatteja havainnollistamaan ja todentamaan opinnäytetyön tuloksia. Olen merkannut sitaattien perään erikoismerkein, kenen sanoma sitaatti on kyseessä. TP1 tarkoittaa työparin ammattilaista, TP2 työparin kokemusasiantuntijaa ja T3 ovat muut haastatellut työntekijät

6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

6.1 Työparimalli käytännössä

*”Niinku mulle se on jo muodostunut et se on se työntekemisen taval-
laan lähtökohta et näin tätä tehään. Et kylhän nää vuodet ja tää työ-
parimalli on sitä omaakin suhtautumista niinku muuttanu sellaseks,
että täähän on niinku ainoa tapa tehdä tätä jotenki järkevästi...” TP1.*

Työparityö toimi saumattomasti, tasavertaisesti, molempien osaaminen ja vahvuus edellä. Suurimman osan työpäivistä ja työajasta työpari työskenteli tiiviisti yhdessä. Työpäivät ja työtehtävät koostuivat asiakastapaamisista, kotikäynneistä, koulutuksien ja luentojen suunnittelusta, niiden pitämisestä sekä erilaisiin keittämisverkostoihin osallistumisista. Työparin työ sijoittui lähinnä pääkaupunki-seudulle, mutta he tekivät tiivistä yhteistyötä myös Pyöröovesta ulos -hankkeen muiden osa toteuttajien sekä projektipäällikön kanssa. Viimeisenä toteuttamisvuonna eli vuonna 2020 työpari alkoi tehdä tavoitteellisempaa yhteistyötä Sini-nauhasäätiön Aimo-tiimin kanssa, koska työparimalli oli tarkoitus jalkauttaa tiimiin hankkeen päätyttyä ja näin myös turvata työparimallin jatkuvuus.

”Me ollaan jaettu niitä työtehtäviä aika pitkälle sillai sen osaamisen mukaan... meillä se on niinku toiminu varmaan sen takia, koska meillä on niin tasa-arvoset ja jotenki niinku avoimet välit ja niin hyvä se luottamussuhde ja semmonen.” TP2.

Työpari kuvaa roolien ja tehtävien jakautuneen hyvin luonnollisesti osaamisen mukaan. Palveluprosessit ja viranomaisyhteistyö sekä kirjalliset työt painottuivat ammattilaisen vastuulle. Kokemusasiantuntija keskittyi asiakastapaamisilla enemmän asiakkaan kuuntelemiseen ja havainnointiin, mitä asiakas omalla puheellaan kertoo ja antaa ymmärtää. Kotikäynneillä myös asunnon havainnointi ja asiakkaan puheen kuuntelu ja niiden tulkitseminen olivat olennainen ja merkittävä osa kokemusasiantuntijan työtä. Oliko asiakkaan puheessa tai toiminnassa merkkejä esimerkiksi muutosmotivaatiosta, halukkuudesta irtaantua rikollisesta toiminnasta tai päihdekuntoutukseen hakeutumisesta. Tai oliko asunnossa merkkejä rikollisen elämäntavan jatkumisesta, vaikka asiakas olisi kertonut muuta. Muun muassa näitä asioita kokemusasiantuntija kykeni paremmin huomaamaan sekä kertomaan myös ammattilaiselle, että mitkä asiat viestivät mahdollisesta muutoksen halusta tai rikollisen elämän jatkumisesta ja mihin näissä tilanteissa kannattaa kiinnittää huomiota ja millä tavalla niihin olisi hyvä reagoida.

”Sillä kokemusihiemisellä voi olla semmonen näkemys et se näkee helposti sit siitä asiakkaasta et mihin se pystyy. Pystyykö se tavaltaan siihen muutokseen, et missä vaiheessa sen on.” TP1.

”Mulla on ollu sillai aika tarkkailijan rooli ehkä. Et mä oon koittanu nähä sen kaiken muun läpi sen niinku sen sitä niinku oikeeta tilanetta ja vähän niinku yrittäny myös niin sitä asiakkaan käytöstä ja sanomisia ja sit sitä niinku asunnon tilaa ja mitä mä nään siellä.” TP2.

Työpari kävi aktiivista keskustelua ennen asiakastapaamisia ja niiden jälkeen. Myös satunnaiset yksin, ilman työparia tapahtuneet asiakastapaamiset työpari kävi aina yhdessä läpi, jolloin he jakoivat ja arvioivat saadun tiedon yhdessä. Työpari kertoo jakaneensa kaiken asiakkaisiin liittyvän tiedon toisillensa.

”Hirvittävän iso osa on meillä se keskinäinen tiedonjakaminen ja analysointi. Et jos me, vaikka yhdessä haastatellaan, vaikka asiakasta niin sithän me käydään sen jälkeen se keskustelu, et mitä sä aattelit ja mitä mä aattelin, et onks ne saman suuntasii ne meän havainnot.” TP1.

”Ja tota sitte niinku työparin kesken, meillähän on TP1. kans se pohjautu sellaseen dialogiin, keskustellaan niin ennen, ku jälkeen ku tavataan asiakkaita ja tosi paljon reflektoidaan niinku keskenään sitä tietoo.” TP2.

Lähtökohtaisesti työpari esittäytyi asiakkaalle aina työparina, jossa työskentelee kaksi projektityöntekijää. Asiantuntijuuksia tai millä taustalla he työskentelevät ei siis automaattisesti tuotu esille, vaan kokemusasiantuntijuudesta kertominen oli kokemusasiantuntijan oma valinta. Kokemusasiantuntija sai itse käyttää omaa harkintakykyään, missä tilanteessa asiakas voisi mahdollisesti hyötyä siitä, että hänen kanssaan työskentelee samankaltaisen kokemuksen omaava työntekijä eli kokemusasiantuntija. Tämä oli ihan tietoinen valinta, josta työpari oli yhdessä sopinut, että näin toimitaan.

”Tässä mejän mallissa molemmat työskentelee projektityöntekijä nimikkeellä, jolloin, sillä on haluttu korostaa sitä, että tehdään niinkun samalta viivalta tavallaan samaa työtä.” TP1.

”Sikshän meilläki, mä oon projektityöntekijä ja TP1. on projektityöntekijä. Niinku, että eroo ei tuu niinku missään ja se on ihan tietosesti tehty. Et me ollaan niinku samalla viivalla olevia työntekijöitä.” TP2.

Kokemusasiantuntijan oma halu oli työskennellä ensisijaisesti ammattilaisen rinnalla tuoden oman kokemuksen kautta kertynyt tieto ammattilaiselle ammatillisen koulutuksen ja työkokemuksen kautta kertyneen tiedon rinnalle. Ei niinkään

työskennellä vertaistuellisessa mielessä asiakkaille, vaikka sekin oli osa kokemusasiantuntijan työtä. Merkittävä osa työparin työskentelyä oli keskinäisen tiedon, ajatusten ja mielipiteiden jakaminen ja analysointi. Työpari kävi aktiivista keskustelua tekemistään havainnoista ja mieleen nousseista ajatuksista. Oliko molempien havainnot saman suuntaiset vai oliko niissä jotain eroavaisuuksia.

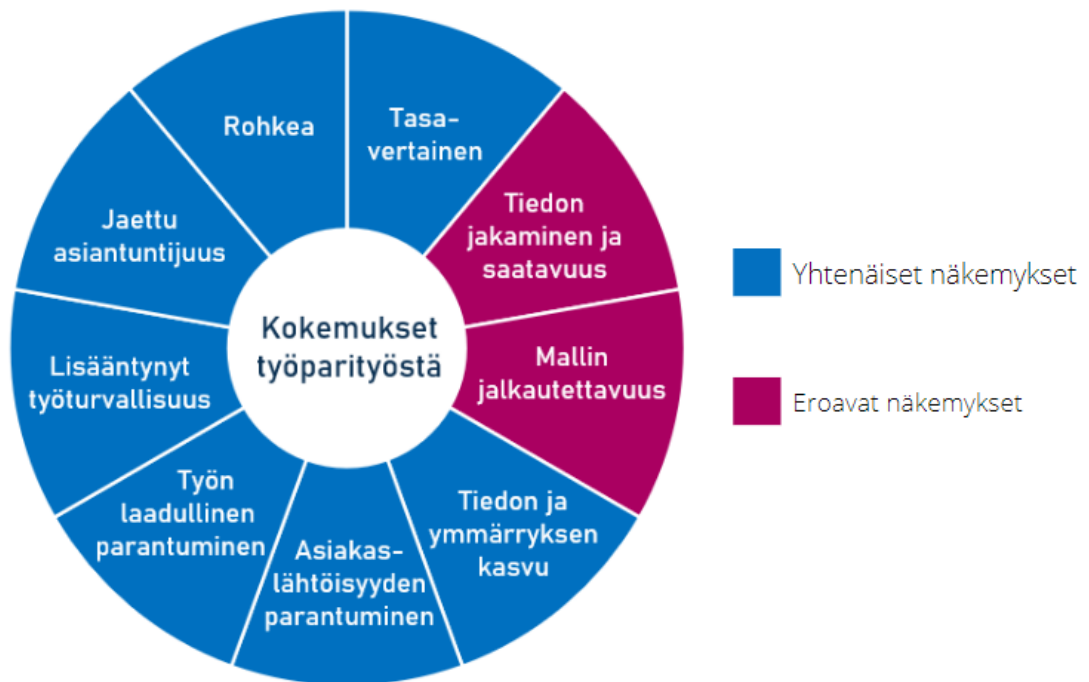
”Tässä on kysymyksessä, että asiakkaiden parissa tehtävään työhön, mutku sehän ei ainakaan omassa, totta kai se on iso osa, mutta se ei missään nimessä oo se ainut juttu. Et kyl vähintään yhtä isossa osassa on se semmonen asiantuntijuus siihen ammattilaiselle siihen työskentelyyn. Kyl mä koen et mul on enemmän annettavaa niille ammattilaisille siis mun työparille ja työryhmän muillekin ammattilaisille kokonaisuudessaan, kuin vain asiakastyöhön. Mut totta kai niinku asiakastyössäkin iso etu.” TP2.

Kehittämistyötä työpari on tehnyt hankkeen aikana yhdessä ja erikseen. Koulutukset, seminaarit ja muut kirjalliset työt, esimerkiksi hankkeen loppujulkaisut työpari on suunnitellut yhdessä. Kirjallisen osuuden on hoitanut ammattilainen, mutta sisällön rakenne ja siihen liittyvä pohdinta on tehty tiiviisti yhdessä. Hankkeen aikana he tekivät yhteistyötä myös asiakkaiden vuokra-antajan edustajan kanssa. Kokonaisvastuu työparin työskentelystä ja sen organisoinnista on ollut ammattilaisella. Vaikka työparin osapuolet tekivät samaa työtä ja työskentelivät yhdessä, niin ammattilainen oli ikään kuin koordinoinut heidän työtään. Lukuun ottamatta kokemusasiantuntijan omia projekteja, joihin ammattilaisella ei ole ollut mitään osallisuutta. Samalla työn ohessa kokemusasiantuntija on opetellut työhön kuuluvien järjestelmien käyttöä ja saanut käytännön oppia työelämästä.

”Totta kai täs mejän hankkeen aikana niin se semmonen niinku kokonaisvastuu on ollut pitkälti niinku mulla.” TP1.

6.2 Kokemukset työparityöskentelystä

Opinnäytetyön ensimmäinen tutkimuskysymys oli, millä tavalla ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan työparityöskentely on koettu työparin ja muun kehittämissä mukana olleen työyhteisön keskuudessa. Tutkimuksen merkittävimmät vastaukset on kuvattu alla olevassa kuviossa (Kuvio 1).

Kuvio 1. Työparin ja työyhteisön kokemukset työparityöstä.

Kuten Kuvio 1:stä voi päätellä, työparilla ja työyhteisöllä oli paljon samankaltaisia kokemuksia työparityöstä. Eroavaisuutta oli työparin välisen tiedon jakamisen sekä mallin jalkautettavuuden suhteen. Työparin mukaan työyhteisö olisi voinut hyödyntää työparia ja työparin keskinäistä tietoa ja osaamista paljon enemmän. Työyhteisö tiedosti työparin osaamisen ja tietovarannon, mutta osa työyhteisöstä koki työparin välisen tiedon hyödyntämisen haasteelliseksi ja keinoja työparin välisen tiedon hyödyntämiseksi toivottiin enemmän. Työparin ja muun työyhteisön välistä yhteistyötä olisi tarpeen kehittää.

Mallin jalkautettavuus jakoi niin työparin kuin työyhteisön mielipiteet. Ammattilainen ja puolet työyhteisöstä kokivat mallin jalkauttamisen mahdolliseksi, kun taas kokemusasiantuntija ja loput työyhteisöstä ajattelivat mallin jalkauttamisen

olevan haastavaa. Jalkauttamisen haastavuutta perusteltiin muun muassa sillä, että Pyöröovesta ulos -hankkeen työparin välinen pitkällä aikavälillä kehittynyt syvä luottamus- ja vuorovaikutussuhde oli niin ainutlaatuinen ja oleellinen hankkeessa toteutetun työparityöskentelyn onnistumisessa, että sen mallintaminen tai jalkauttaminen muuhun työyhteisöön tai työparille arvioitiin olevan haasteellista.

”Kyllä mä näkisin, että se (työparimalli) on siirrettävissä ja sanoisin ja haluaisin sydämeistäni, että se siirtyis ja rohkeasti sovellettais tätä.” TP1.

”Valitettavasti epäilen et ei suoraan tämmösenä, koska niinkun oon sanonutkin niin meillä on tosi pitkä historia. Et me tunnetaan toisemme ja luotetaan toisiimme tosi hyvi et se on kyl vaikee varmasti mallintaa suoraan sellasenaan.” TP2.

”En mä välttämättä pystyis niinku ihan täysin ulkopuolisen organisaatioon pelkästään sen pohjalt, mitä me ollaan toteutettu mejän hankkeessa niinku, lähtee hyödyntää sitä ihan suoraan. Et siinä mielessä se itse mallin kehittäminen nii... on vielä prosessissa.” T3.

Työparin ja työyhteisön vastauksissa työparityöskentelyn hyödyiksi muodostuivat jaettu asiantuntijuus, tasavertainen työskentely, lisääntynyt asiantuntijuus sekä työn laadun paraneminen. Asiakkaiden tilanteiden kokonaisvaltaisemman tulkinnan sekä sen kautta saavutetun tiedon ja ymmärryksen myötä myös oman työotteen muokkaaminen asiakaslähtöisemmäksi koettiin parantuneen. Myös työturvallisuus parantui.

”Ja ainaki H1. ja H2. (viittaa työpariin) tuntu tekevän myöskin niin että siinä oli niinkun hyvin samalla tavalla, saman arvoisesti tasavertaisesti. Niinkun tämmöset roolin häivytykset oli mun mielestä siinä aika hyvin näkyvillä.” T3.

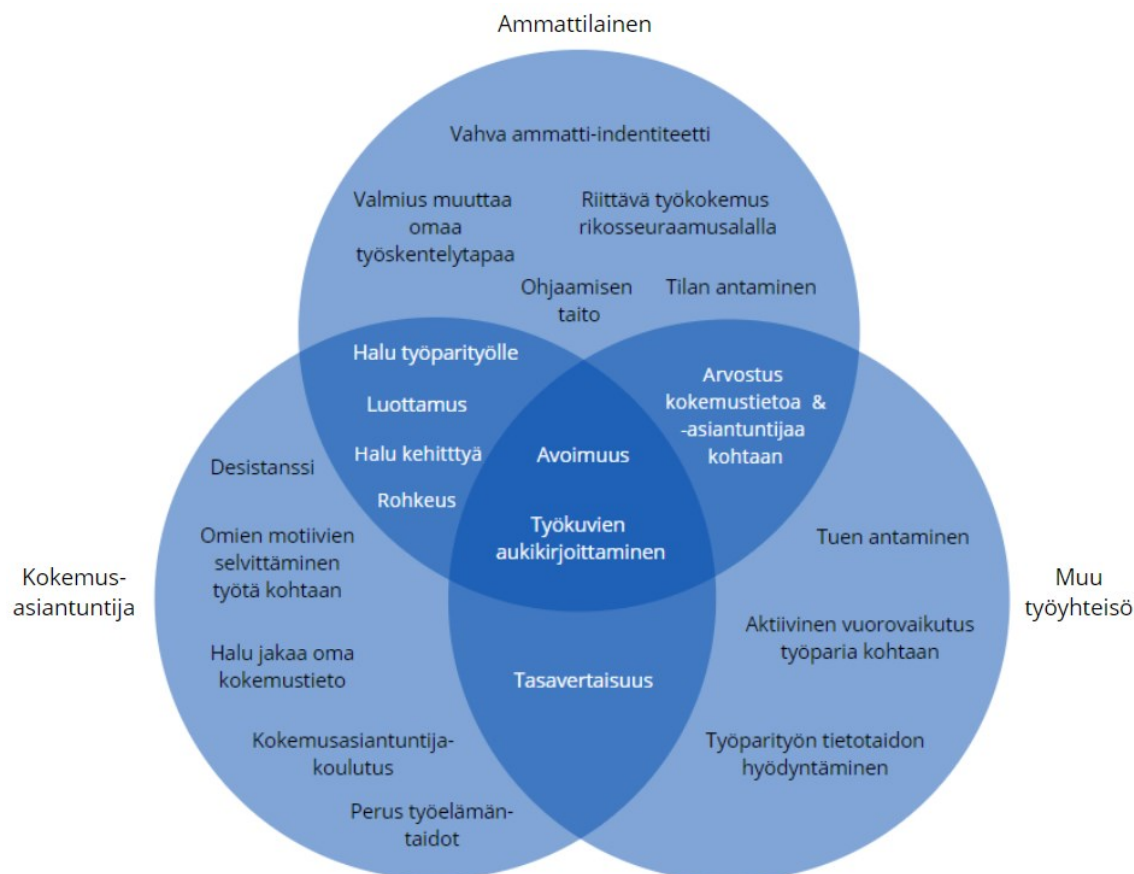
”Kaikki se asiakastyö ja kehittämistyö niinku sen työparin kesken ja kanssa nii se oli kyl tosi saumatonta ja mutkatonta.” T3.

Työparin vastauksissa korostui jaettu asiantuntijuus. Molempien työparin osapuolten tietotaidot ja kokemus täydensivät toisiaan aktiivisen keskustelun ja avoimen tiedon jakamisen myötä. Tämän ansiosta myös kokonaisvaltainen ymmärrys rikostaustaisen asiakkaan elämään laajeni.

”Jaettu osaaminen ja asiantuntijuus kuvaa hirveen hyvin tätä ja tavallaan, kun ne yhdistyy niin ne on yhdessä enemmän kuin osiensa summa.” TP1.

6.3 Työparityöskentelyn vaatimukset

Opinnäytetyön toinen tutkimuskysymys oli millaisia vaatimuksia työparityöskentely asettaa ammattilaiselle, kokemusasiantuntijalle ja muulle työyhteisölle. Tutkimuksen merkittävimmät vastaukset on kuvattu alla olevassa kuviossa (Kuvio 2).

Kuvio 2. Työparityöskentelyn asettamat vaatimukset.

Kuten Kuviosta 2 voi nähdä, työparityöskentelyn koettiin asettavan runsaasti erilaisia vaatimuksia niin ammattilaiselle, kokemusasiantuntijalle kuin työyhteisölle. Työparin yhtenäisissä vaatimuksissa erityisesti työparin välinen luottamus ja tasavertainen työskentely, halu kehittyä työssä, rohkeus, oma halu tehdä työparityötä nousivat esille.

”Varmasti tilanne olisi eri, jos oltais palkattu joku ihan täysin ulkopuolinen, jota kukaan ei oo tuntenu joku kokemusasiantuntija. Et kyl se niinku työparimallin toteuttamiseen niin kyl ihan ensi arvosena tärkeää on nimeomaan se työparin keskeinen luottamus.” T3.

Ammattilaiselta ja muulta työyhteisöltä odotettiin arvostusta kokemustietoa ja -asiantuntijaa kohtaan. Myös tasavertainen kohtelu ja niin sanottu ”titteleiden häivytyks” katsottiin tärkeäksi työyhteisöä koskeväksi asiaksi, joka tulisi huomioida kokemusasiantuntijuuden yli korostamisen sijaan. Tavoitteena oli, että kokemusasiantuntija olisi ja kokisi olevansa työntekijä siinä missä muutkin ammatillisen taustan omaavat työntekijät.

”Haluttiin sitä niinku vertasuutta ja kokemusasiantuntijuutta mukaan nimenomaan niistä lähtökohdista ja näkökulmista et meillä olis nimenomaan työntekijänä eikä niinku vertaisena tai vertaisen roolissa vaan nimenomaan työntekijän roolissa sellanen ihminen, jolla on se oma kohtanen tausta siitä rikollisuudesta irtaantumisesta.” T3.

” Ei hän välttämättä sitä edes mainitse et hänellä on oma kokemus. Hänhän käyttää sitä tilanteissa, joissa kokee siitä olevan hyötyä. Ja sama koskee työyhteisöä. Et eihän työyhteisön tarvitse mitenkään ylikorostaa sitä, että kokemusasiantuntija vaan se on työntekijä siinä porukassa, siinä työyhteisössä.” T3.

”Me lähettiin hakeen, sillä työparimallisella toteutuksella nimenomaan sitä, et sit meil olis tavallaan se vanha linnakundi, joka tavallaan puhuis sit sitä asiakkaiden kieltä ja olis mukana ja pystyttäis ehkä niinku hankalempii asioita ja etenki niitä kysymyksiä, mihin ei pysty välttämättä sillä sosiaalialan ammattilaisen osaamisella vastaamaan. Niin pyrittiin nimenomaan niinku hakemaan ratkasuu niihin sillä kokemusasiantuntijuudella ja vertaisuudella.” T3.

Kokemusasiantuntijalla pidettiin merkittävänä kokemusasiantuntijakoulutuksen käymistä, jonka myötä myös perustyöelämän taitoja, omien motiivien selvittämistä ja miksi työtä haluaa tehdä sekä halua jakaa avoimesti omaa kokemustietoaan ammattilaisten kanssa. Ehkä tärkeimpänä pidettiin sitä, että desistanssi on todella tapahtunut.

”No ehkä olennaisinta siinä on varmasti se, että on tullut itse ulos rikollisuudesta, päässyt siitä maailmasta eroon. Ja että on niinku identiteetti selvillä, mitä on, kuka on, mitä haluaa olla... mihin pyrkii.” T3.

”Kyl se on tosi tärkeätä, että se ihminen on tota kuntoutunut itse. Siis se, ei se homma tulis toimimaan millään tasolla, jos se ihminen ei ois niinku ite kuntoutunu tavallaan, se destistanssi ei olis tapahtunu” T3.

”Kyllähän niinku ihan ensimmäinen et sen vanhan elämän pitää olla ihan oikeesti aidosti taakse jäänyttä ja koen että pitäis olla jonku näköstä kuntoutusta siellä alla ja sit ehottomasti se niinku kokemusasiantuntija koulutus käytynä.” TP2.

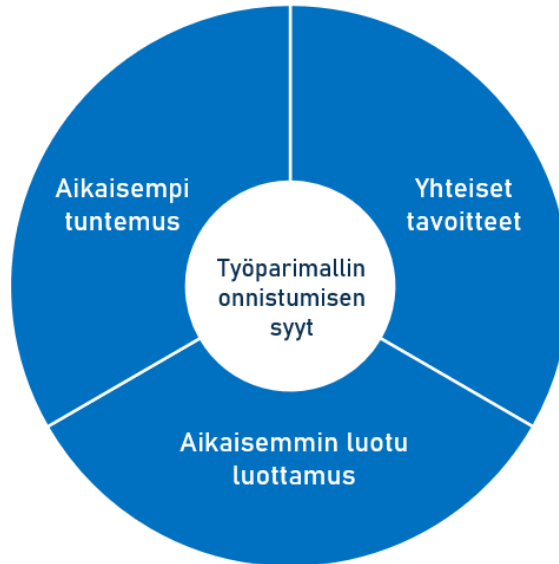
Avoimuus ja työnkuvien auki kirjoittaminen muodostuivat tärkeimmiksi ammattilaista, kokemusasiantuntijaa sekä työyhteisöä koskettaviksi vaatimuksiksi. Jotta työparityöskentely on toimivaa toimintaa, sen katsottiin edellyttävän kaikilta toiminnan osapuolilta kykyä avoimeen kanssakäymiseen, keskusteluun ja toimintaan. Avoimen keskustelun koettiin helpottavan tiedon jakamista sekä osa koki avoimen keskustelun tuovan paremmin esiin myös työpaikan kulttuuria sekä käytännön esimerkkiä kokemusasiantuntijalle esimerkiksi millä tavalla asioista viestitään ja keskustellaan. Työnkuvien selkeä auki kirjoittaminen ennaltaehkäisee ”kyttäämistä” kaikkien toiminnan osapuolien välillä, kun jokainen tietää, mitä kenenkin työtehtäviin ja vastuisiin kuuluu. Kyttäämisellä tarkoitettiin työntekijöiden välillä syntyvää epäluuloa ja varmistelua siitä, mitä kukanenkin työpäivän aikana tekee. Selkeä työnkuvien auki kirjoittaminen edistää myös sitä, että kaikki työt tulee tehtyä, kun on tarkkaan kuvattu jokaisen vastuualueet ja tehtävät.

Tulevaisuutta ja rikostaustaisten kokemusasiantuntijoiden rekrytointeja ajatellen kysyin myös, onko jotain selvää merkkiä tai tapaa, jolla varmistaa, että kokemusasiantuntijan desistanssi on todella tapahtunut. Desistanssia vahvistavina tekijöinä katsottiin olevan pidempi kuntoutusprosessi ja laadukas kokemusasiantuntijakoulutus, mutta mitään millä todentaa desistanssin todella tapahtuneen ei tullut esille.

Osa haastateltavista toi esille tämän myötä myös muita seikkoja, joita on tarpeen huomioida, kun työpaikkaan halutaan rekrytoida rikostaustainen kokemusasiantuntija. Ilmeni, että rekrytointitilanteessa on tärkeä kiinnittää huomiota siihen, että työhön löydetään mahdollisimman sopiva henkilö. Rikostaustaisen kokemusasiantuntijan rikostaustan selvittäminen katsottiin tärkeäksi, jotta henkilön kokemustausta on mahdollisimman sopiva työhön nähden. Sillä on merkitystä, koostuuko henkilön rikostausta lukuisista takkivarkauksista vai järjestäytyneestä rikollisuudesta.

6.4 Onnistuneeseen työparityöskentelyyn johtaneet tekijät

Opinnäytetyön haastatteluaineistoa tutkiessa, tutkimuskysymysten vastausten lisäksi aineistosta ilmeni kaksi ennalta määrittelemätöntä teemaa. Ensimmäisenä teemoista: Onnistuneeseen työparityöskentelyyn johtaneet tekijät (Kuvio 3).

Kuvio 3. Työparimallin onnistumisen syyt.

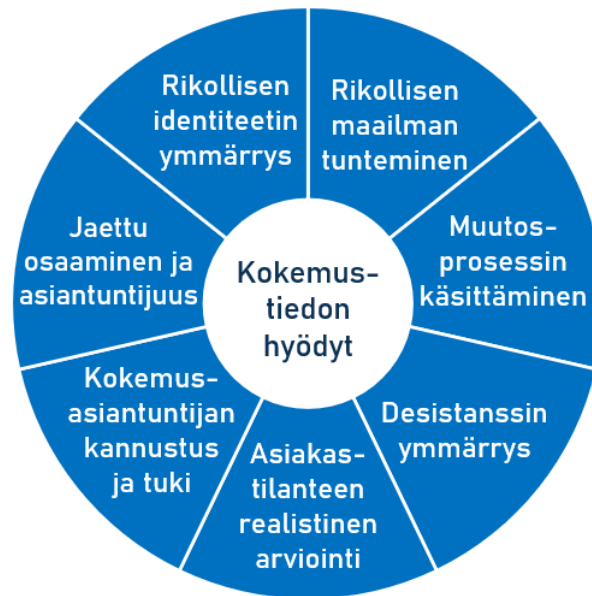
Työparin välisen onnistuneen työskentelyn tekijöitä olivat aikaisempi tuttavuus, sekä aiemmin pidemmällä ajalla luotu luottamussuhde. Työpari tunsivat toisensa jo ennen hankkeen ja työparityöskentelyn alkua. Ammatilainen on työskennellyt vankilassa, jossa kokemusasiantuntija on ollut suorittamassa tuomiota. He ovat tutustuneet toisiinsa pitkällä aika välillä ja ammatilainen on nähnyt kokemusasiantuntijan elämänmuutoksen. Nyt he työskentelivät hankkeessa työparina, jossa yhteinen historia nähtiin merkittävänä onnistumista puoltavana tekijänä.

Aikaisemman tuntemuksen sekä luottamussuhteen katsottiin mahdollistavan avoin vuorovaikutus, rohkeus työskennellä omana itsenä ja rohkeus tuoda esiin omia mielipiteitä, myös eriäviä mielipiteitä. Työskentelyn yhdessä sovitut työn yhteiset tavoitteet mahdollistivat työparin toimivan yhdessä tekemisen.

”Et mikä merkitys sillä sen työparin välisellä hyvällä vuorovaikutuksella niin se on isompi kuin vain se et mitä siinä tapahtuu vaan et se vaikuttaa myös hirveen paljon siihen et, kuinka esimerkiksi uskaltaa toimia muissakin tilanteissa tai suhteessa, vaikka johonki muihin ammattilaisiin tai työntekijöihin.” TP1.

6.5 Kokemustiedon hyödyt rikostaustaisten parissa tehtävässä työssä

Toinen aineistosta nousseista teemoista oli kokemustiedon hyödyt rikostaustaisten parissa tehtävässä työssä (Kuvio 4).

Kuvio 4. Rikostaustan tuoman kokemustiedon hyödyt rikostaustaisten parissa tehtävässä työssä.

Kokemustieto rikollisesta identiteetistä ja siitä irtaantumiseen vaadittavasta muutosprosessista koettiin todella tarpeelliseksi rikostaustaisten asiakkaiden parissa tehtävässä työssä. Työyhteisö ja työpari kokivat, ettei rikollisen maailman sääntöjä ja syyseuraus suhteita voi oppikirjoista lukemalla oppia vaan tiedon saamiseen ja ymmärtämiseen vaaditaan rikostaustainen kokemusasiantuntija. Kokemusasiantuntijalla katsottiin olevan paljon hiljaista tietoa, jota on mahdollista hyödyntää omaa työtä tehdessä. Kokemusasiantuntijaa kuvailtiin tilanteiden tulkiksi niin asiakkaan ja ammattilaisen välillä, kuin asiakkaan tilannetta ulkopäin tarkasteltuna.

”Mä aina kutsun häntä (TP2.), että hän on tulkki. Ja tota, mä kyllä pidän sitä semmosena erittäin hyvänä kielikuvana sille, mitä (TP2.) on mulle antanut ja tehnyt. On tulkannu, on kahden maailman välissä ollut tulkkina...” T3.

Lisääntynyt tieto ja ymmärrys rikostaustaisten henkilöiden ajattelumaailmasta, rikollismaailman velvollisuuksista sekä siitä, mitä juuri vankilasta vapautuva

henkilö ajattelee, oli kaikille uutta ja silmiä avaavaa. Työyhteisö sekä työpari koki kokemusasiantuntijan tuovan työhön realistisemmän näkökulman ja arvion asiakkaan tilanteesta. Myös ymmärrys siitä, miksi nykyinen palvelujärjestelmä ei vastaa kohderyhmän tarpeita ja kuinka palveluita tulisi kehittää lisääntyi työparityöskentelyn ja kokemustiedon myötä. Työntekijöiden kommentit puhuvat puolestaan:

”Et meillähän saatto olla joku ajatus jostaki jutusta ja kokemusasiantuntija sitte niinku kommentoi siihen ja siihen tuli sitte toisenlainen näkökulma.” TP1.

”Mulle rikollinen maailma on avautunut ja siinä oleva koodisto ja logiikka on avautunut mulle. Mä oon ymmärtänyt tai sanotaan, että ainakin kuvitellut ymmärtäväni tai aistinut jotain siitä, miten toimitaan rikollisessa maailmassa. Ja sielläkin on tämmösiä kunniakoodeja, mitkä ohjaa sitä käytöstä ja toimintaa, vaikka ne on tavallaan väärityneitä tai vähän twisted, mutta silti, ne hallitsee jollakin tavalla ihmisten käytöstä.” T3.

”En mä oo keneltäkään työkaverilta ite henkilökohtaisesti oppinu niin paljon semmosia käytännön asioita, ku kokemusasiantuntijalta. Et sielt on kyllä tullu tosi paljon hyvää käytännön infoo ja semmosta mitä ei niinku varmaan mistään kirjoista tai koulunpenkiltä iha heti saakaan.” T3.

”Ku monesti tuntuu et siin ei oo mitään logiikkaa jossain meän asiakkaan toiminnassa, mut et kyllä siinä monta kertaa on ihan täyslogiikka sen niinku rikollismaailman näkökulmasta, mut se palvelee eri tavoitteita kuin se mikä meillä oli se ajatus, mut me ei niinku tajuta sitä.” TP1.

”Ylipäättään sitä ymmärrystä ja tietämystä siitä rikollisuudesta ja sitä niinku ehkä rikollisen identiteetistä ja käyttäytymisestä, mitä he (ammattilaiset) voivat sitte käyttää omassa työssään, et sellasta on ollu tosi paljon. Ja sitähän se on myöskin, sitähän mä teen se on se mun mielest se yks ehkä isoimpia rooleja mulla, että mä tuon sitä ymmärrystä ja niinku vähän selkoo niiden valintojen taakse. Joo.” TP2.

”Tosiaan pyrittiin nimenomaan siihen et pystyttäs kohtaamaan niitä asiakkaita niinku monesta eri näkökulmasta ja monesta eri vinkkeleistä.” T3.

Kokemusasiantuntijalla oli myös merkittävä rooli, työntekijöiden työssäjaksamisen näkökulmasta. Suurin osa työntekijöistä, etenkin Pyöröovesta ulos -hankkeen työntekijöistä koki saaneensa kokemusasiantuntijalta paljon tukea ja kannustusta työhön:

”Et joo totta kai, ihan juurikin itse niinku koen, että kokemusasiantuntija meidän tiimissä antoi tosi paljon sellasta sitä voimaa ja sit tavallaan niinkö kannustanu siihen et suunta on oikea ja niinku tavallaan se palaute, mikä on tullu häneltä niin sillä on ollu iso merkitys.” T3.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tulosten perusteella voidaan hankkeessa kokeillun ja kehitellyn työparimallin todeta olleen onnistunut tuotos. Rikosseuraamusalan ammattilaisen sekä rikostaustaisen kokemusasiantuntijan muodostaman työparimallin hyödyntäminen rikostaustaisten asiakkaiden parissa tehtävässä työssä vaikuttaa opinnäytetyön tulosten perusteella olevan työmuoto, jota kannattaa ehdottomasti hyödyntää. Ammattilaisen sekä työparin kanssa yhteistyötä tehneiden työntekijöiden ymmärrys rikostaustaisen asiakkaan elämään sekä ajatusmaailmaan lisääntyi kokemusasiantuntijan jakaman tiedon myötä.

Työparina toiminut ammattilainen on oppinut ymmärtämään rikollistaustaisen, vankilasta vapautuvan ihmisen ajattelumaailmaa, rikollisen toiminnan logiikkaa sekä vankilasta vapautumisen haasteita vapautumisen hetkellä. Ammattilainen on saanut koulutuksen ja työkokemuksen kautta saadun opin rinnalle kokemustiedon sekä kokemustunteen. Tämän saman kokemuksen, tiedon ja ymmärryksen lisääntymisen tunnustivat myös muut työyhteisön jäsenet. Kokemusasiantuntijan integroituminen osaksi työyhteisöä tasavertaisena työntekijänä vaikuttaa toteutuneen onnistuneesti työparityöskentelyssä. Kokemustiedon tärkeys tunnistettiin ja se otettiin osaksi työ- ja toimintatapojen sekä työparimallin kehittämistä.

Onnistuneen työparityöskentelyn tuloksia puoltaa myös työparin saamat kunniamaininnat sekä työn tulokset, joista yhtenä mainittakoon Pyöröovesta ulos -hankkeen aikana työparin asuttamat 100 ex vankia. (Sininauhasäätiö 2020.) Myös kokemusasiantuntijan työllistyminen hankkeen päättymisen jälkeen on osoitus onnistuneesta työparityöskentelystä, kokemusasiantuntijan työelämän taitojen kartumisesta sekä kehittämistyöstä monellakin tapaa. Opinnäytetyön tulokset vahvistavat myös aiempia tutkimuksia ja kokemuksia työparityöskentelyn tuottamista hyödyistä ja mahdollisuuksista työntekijöiden keskuudessa.

Kokemusasiantuntijan tietotaito toi työhön elementtejä, joilla ammattilaiset kykenivät huomioimaan rikostaustaisuutta monenlaisissa asioissa. Oli kysymys yksittäisen asiakkaan elämäntilanteen havainnoimisesta ja arvioinnista, miten tilanteeseen on mahdollista puuttua tai reagoida. Tai kehittämistyössä palveluiden

suunnittelussa rikostaustaisten tarpeita vastaaviksi, joihin asiakkaat kiinnittyvät ja joista on todellista hyötyä palveluita käyttäville. Asiakastyössä työparimallilla mahdollistui myös laaja-alainen tuki, jossa asiakas sai tarvitsemaansa tietoa sekä esimerkin.

Rikollinen maailma ja rikollinen identiteetti näyttäytyy opinnäytetyön tulosten perusteella niin haasteellisenä ymmärtää, ettei koulutuksen ja, tai monen vuoden tuoma rikosseuraamusalan työkokemus ja asiantuntijuus yksistään riitä luomaan tarpeeksi kattavaa näkemystä asiakkaiden todellisista tilanteista vaan vaatii rinnalle kokemustietoa. Rikostaustaisen kokemusasiantuntijan tuomalla asiantuntijuudella voidaan todeta olevan merkittävä rooli asiakkaiden tilanteiden ja tarpeiden kartoittamisessa sekä näin ollen myös ammattilaisten työtapojen muokkauksessa asiakaslähtöisemmiksi.

Ammattilaisen ja rikostaustaisen kokemusasiantuntijan työparityöskentely on hyväksi koettu tapa yhdistää nämä kaksi eri taustoilla rakentuvaa asiantuntijuutta. Rikostaustaisten asiakkaiden ajattelumaailman ja tekojen kokonaisvaltainen ymmärtäminen helpottaa asiakkaan tarpeiden ja tilanteen arviointia sekä oman työskentelyn suunnittelu asiakkaan tarpeita paremmin kohtaavaksi on helpottuvat. Tämä tekee työstä tehokasta ja vaikuttavaa, joka mahdollistuu toimivalla ja tasa-vertaisella työparityöskentelyllä.

Haasteena voi mahdollisesti olla työparimallin kytkeminen osaksi palvelujärjestelmää ja vankien kanssa tehtävää työtä, koska kokemusta kyseisellä mallilla työskentelystä on vasta niin vähän. Mallia tai käytäntöä pitäisi rohkeasti hyödyntää ja hyötyjä tuoda jatkossakin esiin, jotta tästä tulisi pysyvä työskentelytapa. Selvää on, että rikostaustaisten asiakkaiden parissa tehtävässä työssä kokemustieto on ensi arvoisen tärkeää ja sen hyödyt ovat moniulotteiset. Johtopäätöksenä voidaan todeta kehitetyn työparimallin olevan toimiva ja tuloksia tuottava, sekä alan ammattilaisia että asiakkaita hyödyttävä työskentelytapa.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön työstäminen oli kokonaisuudessaan mielenkiintoinen, haastava ja opettavainen projekti. Aiheen varmistuttua minulla oli selkeä visio, kuinka lähdän opinnäytetyötäni työstämään, vaikka aluksi jo pelkkä opinnäytetyösuunnitelman kirjoittaminen tuntui haastavalta pitkän opiskelutauon jälkeen. Hyväksytyyn suunnitelman myötä opinnäytetyössä eteneminen tuntui helpolta ja selkeältä. Ensimmäistä kertaa opinnäytetyötä tekevänä ja elämäntilanteeseeni nähden selviydyin opinnäytetyöprosessista kokonaisuudessaan mielestäni kohtalaisesti. Haasteellista oli löytää aikaa ja rauhallinen paikka, jossa opinnäytetyötäni pystyin työstämään. Työstäminen painottuikin suurimmaksi osaksi viikonlopuille työpaikan toimistolle koronarajoitusten sulkiessa julkiset tilat. Oppimiskokemuksena opinnäytetyöprosessi oli kokonaisvaltainen.

Kvalitatiivinen tutkimusote oli mielestäni hyvä ja toimiva tutkimusote opinnäytetyössäni. Totesin kuitenkin opinnäytetyön tuloksia jäsentäessäni, että asettamani tutkimuskysymykset olivat liian laajat. Olisi ollut parempi, jos tutkimuskysymykset olisi olleet rajatummat tai olisin valinnut niistä vain toisen. Teemahaastattelu toimi aineistonkeruussa hyvin. Haastattelin yhteensä kahdeksaa henkilöä, joten tutkimusaineistoa kertyi runsaasti. Näin jälkikäteen mietittynä ehkä vähempi määrä haastateltavia olisi riittänyt, jonka myötä aiheessa pysyminen sekä opinnäytetyön tulosten jäsentäminen olisi ollut helpompaa. Myös teemahaastattelu kysymyksiä olisi voinut olla vähemmän tai niitä olisi voinut jotenkin yhdistää tai kuvailla tarkemmin. Haastatteluissa kysymysten sisällä oli jonkin verran päällekkäisyyttä ja välillä tuntui, että haastateltavat joutuivat toistamaan itseään, kun olivat vastanneet seuraavaan teemaan jo edellisessä teemassa.

Yksilöhaastattelut toimivat mielestäni työssäni hyvin. Pohdin aika kauan, että toteuttaisinko haastattelut yksilö- vai ryhmähaastatteluna. Päädyin kuitenkin yksilöhaastatteluihin, jotta jokaisella olisi mahdollisuus vapaasti ja ilman ryhmän luomia paineita tuoda esiin rehellisesti omat ajatukset työparimallista ja sen toimivuudesta. Toisaalta ryhmähaastattelussa olisi voinut rakentua hedelmällistä keskustelua sekä uusia ideoita ja oivalluksia muiden kokemuksista ja ajatuksista.

Yksilöhaastatteluissa myös haastatteluajankohdan sopiminen oli helpompaa, toisin kuin monen eri ihmisen aikataulujen yhteensovittaminen.

Haastatteluiden tekeminen sekä nauhoitettujen haastatteluaineistojen litterointi olivat kaikista mielekkäimmät vaiheet opinnäytetyössä. Haastatteluista tehdessä oma tiedonjano kasvoi entisestään ja jokaisesta haastattelusta opin paljon uutta. Minulle vahvistui myös ymmärrys siitä, miksi työyhteisöissä työntekijöitä kehoitetaan tai suositellaan aktiivisen keskustelun ylläpitämiseen. Vain kysymällä, keskustelemalla ja ajatuksia vaihtamalla me voimme todella oppia toisiltamme ja lisätä toistemme osaamista odottamattoman paljon.

Teoreettisen viitekehyksen kokoamisen koin haasteelliseksi, koska rikostaustaisen kokemusasiantuntijan työskentelystä ammattilaisen työparina, joka oli kuitenkin opinnäytetyöni keskiössä, ei ollut helposti saatavilla. Myös rikosseuraamusala sekä siihen liittyvä sanasto ja termistö olivat itselleni täysin tuntemattomia, joten aiheeseen syventyminen, ja aiheen kannalta merkittävien asioiden esiin tuominen edellytti laajaa perehtymistä rikosseuraamusalaan sekä rikoskierteessä elävien ihmisten elämään.

Opinnäytetyön analyysivaihe oli raskas ja aikaa vievä, koska haastattelumateriaalia kertyi runsaasti ja tutkimuskysymykset, joihin lähdin vastausta hakemaan, olivat laajat. Vaikka opinnäytetyön tulokset olivat minulle itselleni selkeät niin niiden esiin tuominen kirjallisesti oli yllättävän vaikeaa, luovuutta sekä kielellisiä taitoja vaativaa työtä. Kuvioiden kautta pyrin jäsentämään tuloksia selkeämmin tulokittavaan muotoon. Koen, että sain tuotua aiheen kannalta merkittävimpiä asioita tulososiossa esiin, vaikka yhtä aikaa tuntuu, että paljon jäi myös kertomatta.

Sitouduin noudattamaan opinnäytetyössäni hyvän tieteellisen käytännön määrittämiä ohjeita. Valitsin haastateltavat harkitusti ja tarkoituksenmukaisesti. Lähettämissäni haastattelukutsuissa kerroin selkeästi, kuka olen, missä työskentelen ja opiskelen, mihin tarkoitukseen haastattelua olen tekemässä, miten ja mihin nauhoitettua haastattelumateriaalia käytän ja miten sitä säilytän. Ennen haastattelun alkua lähetin haastateltaville myös suostumuslomakkeen, jossa pyysin

lupaa haastattelumateriaalin hyödyntämiseen opinnäytetyössäni. Saamaani haastattelumateriaalia käsittelin luottamuksellisesti ja kunnioituksella.

Käsittelin keräämäni haastatteluaineistoa sellaisenaan kuin sen sain, mitään siihen lisäämättä tai pois jättämättä sekä esittelin saamiani tuloksia totuutta muuntelematta. Tiedostan myös oman roolini merkityksen ja mahdollisen vaikutuksen opinnäytetyöhön tai haastateltaviin. Osa haastateltavista ovat minulle tuttuja, työkavereitani, joten on mahdollista, että haastateltavat olisivat vastanneet täysin tuntemattoman haastattelijan tekemään haastatteluun toisin. Minun ja osan haastateltavien aikaisempi tuntemus on voinut joko lisätä luottamusta ja helpottanut haastatteluiden kulkua tai sitten joku on voinut kokea sen myös esteenä kertoa todellisia mielipiteitä ja ajatuksia. Analyysia tehdessäni olen pyrkinyt käsittelemään aineistoa mahdollisimman ennakkoluulottomasti ja avoimin mielin.

Mielestäni teoreettinen viitekehys sekä opinnäytetyön tulokset olivat hyvässä suhteessa toisiinsa ja toimivat hyvin keskenään. Tosin työparityöskentelystä olisi ollut tarpeen kirjoittaa enemmän, laajemmin ja yksityiskohtaisemmin. Teoreettista viitekehystä rakentaessani pyrin hyödyntämään aiheen kannalta relevanttia teoria- ja tietoperustaa, sekä merkitsin lähdeviittaukset asianmukaisella tavalla. Opinnäytetyön tulokset ovat arvioni mukaan luotettavat ja totuuden mukaiset, sekä tukevat aikaisempia tutkimuksia työparityöskentelyn hyödyistä sosiaalialalla. Tulokset eivät kuitenkaan ole yleistettävissä vaan ammattilaisen ja rikostaustaisen kokemusasiantuntijan työparityöskentely kaipaa lisää käytännön keilua ja tutkimusta.

Positiivista oli huomata, että aihe on herättänyt paljon mielenkiintoa ainakin sosiaalialan opiskelijoissa, koska rikostaustaisista kokemusasiantuntijoista oli tehty runsaasti erilaisia opinnäytetyötä. Tästä voi myös päätellä aiheen olevan mielenkiintoa herättävä ja ajankohtainen. Pyöröovesta ulos -hankkeen päätyttyä olisi mielenkiintoista tietää, kuinka moni eri taho kehiteltyä työparimallia on työssään hyödyntänyt ja miten työskentely mallia hyödyntäen on sujunut.

LÄHTEET

Aaltonen, M., Danielsson, P., Kivivuori, J., Näsi, M. & Suonpää, K. 2018. Kriminologia. Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Helsinki: Gaudeamus.

Ahonen, S., Kostiainen, E., Rissanen, P., Rotko, T. & Verho, T. 2014. Kokemukset käyttöön – kokemusasiantuntijatoiminnan kehittäminen. Tampere. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi nro 36/2014.

Asunto ensin 2018. Ohjelmatyötä asunnottomuuden vähentämiseksi. Viitattu 01.03.2021 <https://asuntoensin.fi/ohjelma/historia/>

Asunto ensin. Asumissosiaalisen työn malli maakunnille ja kumppaneille. 2019. Viitattu 25.03.2021 <https://asuntoensin.fi/asumissosiaalisen-tyon-malli-tukemaan-asumissosiaalisen-tyon-toteutusta/asunnottomuustyon-malli-maakunnille-2019/>

Asunto ensin 2018. Asunto ensin -malli. Viitattu 25.03.2021 <https://asuntoensin.fi/tietoa/asunto-ensin/>

Avustushakemus: Hankeavustus 2017.

Bergman, V., Karjalainen, J., Kesänen, M., Markkula, J., Marttunen, M., Moring, J., Mustalampi, S., Nordling, E., Partanen, A., Partonen, T., Santalahti, P., Solin, P., Tuulos, T. & Wuorio, S (toim.). 2015. Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Miten tästä eteenpäin? Helsinki. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi nro 20/2015. Viitattu 01.05.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-538-7>

Granfelt, R. Asumissosiaalinen työ rikosseuraamusalalla. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.). 2013. Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.5.2021 <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140358/A39%20ISBN%209789524932165.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Granfelt, R. Asunto vai rikoksettomuus ensin? Asumissosiaalisen työn tuella irti asunnottomuudesta ja rikollisuudesta. Teoksessa Linderborg, H., Suonio, M. & Lassila, T. (toim.). 2014. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos, 255–274 Viitattu 7.5.2021 https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-riisenjulkaisusarja/NdFcArAZr/RISE_1_2014_Sosiaalityo_ja_sosiaalinen_tuki_280214web_versio1.3.pdf

Granfelt, R. Asumissosiaalinen työ: Kotiin ja rikollisuudesta irti? Y-Säätiön julkaisuja 2015. Viitattu 05.03.2021.

Hietala, O. & Rissanen, P. 2015. Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta. Helsinki. Unigrafia Oy. ISBN 978-052-5961-44-7 (pdf.)

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirschovits-Gerz, T., Karjalainen, J., Nurmela, A. & Sihvo, S. 2019. Kokemus-asiatuntijuus Suomessa. Selvitys kokemusasiantuntijakoulutuksen ja -toiminnan käytännöistä. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi nro 17/2019. Viitattu 1.5.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-354-0>

Hätönen, E. & Nordling, E. 2013. Miten toteutuu kokemusasiantuntijatoiminta? Teoksessa Bergman, V., Markkula, J., Moring, J., Nordling, E., Partanen, A. & Soikkeli, M. (toim.). Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015 – Monipuolista sisällöllistä ja rakenteellista kehittämistä 2012. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) Työpaperi: 15/2013. Viitattu 25.4.2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-907-7>

Jyväskylän yliopisto. Koppa. Laadullinen tutkimus. Viitattu 3.5.2021 <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

Kallio, A. Laadullisen tutkimuksen prosessi. Litterointi. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 24.3.2021 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/litterointi/>

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Toinen, uudistettu painos. Jyväskylä. Bookwell Oy.

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 26.6.2015/817

Lassila, T. 2014. Motivaation ilmeneminen puheessa ja motivaatiolle annetut merkitykset. Teoksessa Linderborg, H., Suonio, M. & Lassila, T. (toim.) Helsinki. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 7.5.2021 https://www rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/NdFcArAZr/RISE_1_2014_Sosiaalityo_ja_sosiaalinen_tuki_280214web_versio1.3.pdf

Liikala, A. 2020. Näkökulmia kokemusasiantuntijoiden ja rikosseuraamusalan ammattilaisten yhteistyöstä. Laurea -ammattikorkeakoulu. Rikosseuraamusala, sosionomi. Opinnäytetyö. Viitattu 15.10.2020 <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2020061719010>

Liukkonen, S. & Luotonen, T. 2018. Ammattilaisten välinen työnjako ja työparityö aikuissosiaalityössä. Helsingin yliopisto. Valtiotieteen tiedekunta. Käytäntö-tutkimus. Sosiaalityö.

Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma. Mieli 2009 -työryhmän ehdotukset mielen-terveys- ja päihdetyön kehittämiseksi vuoteen 2015. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:3 Viitattu 2.4.2021. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/70007>

Mäki, J. 2017. Leimattuja, lainsuojattomia ja tulevaisuuden rakentajia: Tarinoita rikosseuraamustaustaisten asunnottomuudesta ja asuttamisesta.

Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2017 Viitattu 29.4.2021 https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/sHXt-LJtbL/RISE_1_2017_Leimattuja_lainsuojattomia_ja_tulevaisuuden_rakentajia_WEB.pdf

Meriluoto, T. 2018. Making Experts by experience. Governmental Ethnography of Participatory Initiatives in Finnish Social Welfare Organisations. (Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto). Viitattu 4.5.2021 https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/60096/978-951-39-7603-3_vaitos24112018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosio-nomi. 1., painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Piispa, M. & Lind, H. 2021. Taustalla rikos, edessä muutos: Suositukset viran-omaisten saumattomalle yhteistyölle rikostaustaisten yhteiskuntaan kiinnittymi-ssä. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:3 Viitattu 29.4.2021 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162849/OM_2021_3_ML.pdf

Puusniekka, A. & Saaranen-Kauppinen, A. 2006. KvaliMOTV - Teemahaastat-telu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 24.03.2021 https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 5., uu-distettu laitos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Selvitys 2/2021: Asunnottomat 2020. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA). Viitattu 22.3.2021 <https://www.ara.fi/download/noname/%7B016E9233-B95F-4B34-AFEC-C3B6395E1263%7D/165063>

Silta-Valmennusyhdistys ry 2016. KEIJO-HANKE. Viitattu 1.5.2021 <https://www.siltavalmennus.fi/keijo-hanke/>

Sininauhaliitto 2021. Vankilasta vapautuvat. Viitattu 3.4.2021 <https://www.sininauhaliitto.fi/toimintamme/pyoroovesta-ulos/>

Talentia. Sosiaalihuollon ammattihenkilölaki. Viitattu 24.3.2021 <https://www.talentia.fi/tyoelamainfo/ammattit-ja-patevyydet/sosiaalihuollon-ammattihenkilolaki/>

Toimittaja, sinua tarvitaan muutoksessa! -Opas asunnottomuudesta viestimi-seen. Viitattu 23.3.2021 <https://asuntoensin.fi/assets/files/2019/03/toimittaja-sinua-tarvitaan-muutoksessa-opas-asunnottomuudesta-viestimiseen-002.pdf>

Tulevaisuusfoorumi 2020- Lapisto, M. & Pekkanen, B.: kokemusasiantuntijan ja ammatillaisen työparityöskentely. Viitattu 4.4.2021 <https://www.youtube.com/watch?v=v9LHwfpRD5E>

Vapautuvien asumisen tuki. Käsikirja asumissosiaaliseen työhön rikostaustais-ten kanssa. 2019. Helsinki. 2., painos. Tampere: Kirjapaino Hermes. Viitattu 16.3.2021.

Ympäristöministeriö 2021. Asunnottomuuden yhteistyöohjelma 2020–2022. Viitattu 30.4.2021 <https://ym.fi/asunnottomuus>

LIITTEET

- Liite 1. Haastattelukutsu
- Liite 2. Suostumus lomake
- Liite 3. Teemahaastattelu runko

Liite 1. Haastattelukutsu

Hei,

Minä olen Eeva, kolmannen vuoden sosionomiopiskelija Lapin ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä, jossa aiheena on Pyöröovesta ulos -hankkeessa kehitetty työparimalli. Tarkoitukseni on selvittää hankkeen työntekijöiden sekä muun työparin kanssa yhteistyötä tehneiden työntekijöiden kokemuksia ammatillaisen ja kokemusasiantuntijan muodostamasta työparimallista. Millä tavalla ammatillaisen ja kokemusasiantuntijan työparityöskentely on koettu työparin ja muun kehittämistyössä mukana olleen työyhteisön keskuudessa? Millaisia vaatimuksia työparityöskentely asettaa ammatilliselle, kokemusasiantuntijalle ja muulle työyhteisölle? Aihetta tarkastelen työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Sininauhasäätiö.

Aineistonkeruun toteutan teemahaastatteluna. Tarkoitukseni on haastatella kaikki Pyöröovesta ulos -hankkeessa työskennelleet työntekijät sekä Pyöröovi hankkeen työparin kanssa yhteistyötä tehneitä Sininauhasäätiön Aimo-hankkeen työntekijöitä.

Kaikki haastattelut suoritetaan yksilöhaastatteluna, jotka nauhoitetaan ja sen jälkeen litteroidaan kirjalliseen muotoon. Haastattelumateriaalia käsitellään luottamuksellisesti ja sitä hyödynnetään vain tässä opinnäytetyössä. Opinnäytetyön valmistuttua, sekä nauhoitettu että litteroitu haastattelumateriaali hävitetään.

Valmis opinnäytetyö tallennetaan Lapin ammattikorkeakoulun käytänteiden mukaisesti Yksä-arkistopalveluun, josta valmis opinnäytetyö on myös luettavissa. Haastattelut voidaan suorittaa etänä, esimerkiksi Teams-sovelluksen kautta.

Haastatteluun olisi hyvä varata aikaa 1 tunti.

Ystävällisin terveisin

Eeva Harez Aziz

Sosionomiopiskelija, Lapin ammattikorkeakoulu

Liite 2. Suostumuslomake

Hyvä haastateltava, haluaisin muistuttaa sinua vielä muutamasta tärkeästä asiasta ja pyytää suostumuksesi haastattelumateriaalin hyödyntämiseen opinnäytetyössäni ennen haastattelun alkamista.

Teen opinnäytetyöni kvalitatiivisella tutkimusotteella, jossa aineistonkeruun toteutan teemahaastattelulla, yksilöhaastatteluna. Haastattelen Pyöröovesta ulos-hankkeessa työskennelleitä työntekijöitä sekä Sininauhasäätiön Aimo-hankkeen työntekijöitä, jotka ovat tehneet yhteistyötä Pyöröovi hankkeen työparin kanssa. Haastattelut toteutan yksilöhaastatteluina ja kaikki haastattelut nauhoitetaan, jonka jälkeen ne litteroidaan eli kirjoitetaan tekstimuotoon.

Haastattelumateriaali on vain minun eli opinnäytetyöntekijän hallussa ja käytössä koko opinnäytetyöprosessin ajan ja materiaalia hyödynnetään vain tähän kyseiseen opinnäytetyöhön. Opinnäytetyö saattaa sisältää lainauksia haastatteluista. Sitoudun käsittelemään saamaani haastattelumateriaalia kunnioituksella ja luottamuksellisesti totuutta muuntelematta. Opinnäytetyön valmistuttua hyväksytysti kaikki haastattelumateriaali tuhoetaan ja hävitetään. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja voit keskeyttää tai peruuttaa haastatteluun osallistumisen, milloin vain ilman erillistä selitystä.

Mikäli suostut haastatteluun ja annat minulle luvan haastattelumateriaalisi hyödyntämiseen opinnäytetyössäni, pyydän sinua ystävällisesti allekirjoittamaan suostumuslomakkeen.

Haastateltavan allekirjoitus

Nimenselvennys

Ystävällisin terveisin

Eeva Harez Aziz

Sosionomiopiskelija, Lapin ammattikorkeakoulu

eeva.aziz@sininauhasaatio.fi

Liite 3. Teemahaastattelu runko

1. TYÖPARIMALLIN TAUSTAA

Yhtenä hankkeen tavoitteena oli kehittää työparimalli rikos- ja päihdetaustaisten asiakkaiden parissa tehtävään asiakastyöhön:

- Miten työparimalli on kehitetty? Millainen malli on? Mitä mallilla on tavoiteltu?
- Miten mallin kehittämisessä mielestäsi onnistuttiin?

2. MITEN TYÖPARITYÖ KÄYTÄNNÖSSÄ TOIMII? KERRO OMIN SA- NOIN.

- Työparin kesken
- Työyhteisössä
- Esim. työnjako, roolit, kokemus, osaaminen, asiantuntijuus, vuorovaikutus, tiedonjako

3. MITEN KUVAAT TYÖPARITYÖSKENTELYÄ?

- Mitä etua, hyötyä, esteitä, haittoja, mahdollisuuksia?
- Mitä uutta olet oppinut työparityötä toteuttaessa?

4. KOKEMUSASIAANTUNTIJA TYÖPARINA

- Millaisia ominaisuuksia vaaditaan työparina toimivalta kokemusasiantuntijalta? Työskentelyä/osaamista/hiljainen tieto.
- Mitä kokemusasiantuntijan tulisi mielestäsi huomioida tai välttää työparina ollessaan?
- Mitä erityispiirteitä rikos- ja päihdetaustan omaavan kokemusasiantuntijan työllistämiseen liittyy ja millaisia asioita tulisi huomioida? (Riskit, mahdollisuudet)

5. AMMATTILAINEN TYÖPARINA

- Millaisia ominaisuuksia vaaditaan kokemusasiantuntijan työparina toimivalta ammattilaiselta? Työskentelyä/osaamista/hiljainen tieto.
- Mitä ammattilaisen tulee huomioida tai välttää työparina ollessaan?

6. TYÖYHTEISÖ YHTEISTYÖSSÄ

- Mitä asioita työparin kanssa yhteistyötä tekevän työyhteisön tai suoraan kokemusasiantuntijan kanssa yhteistyötä tekevän työyhteisön tulisi ottaa huomioon?

7. MILLAISEKSI ARVIOIT KEHITETYN TYÖPARIMALLIN TULEVAISUUTTA RIKOS- JA PÄIHDETAUSTAISTEN ASIAKKAIDEN PARISSA TEHTÄVÄSSÄ TYÖSSÄ?

- Miten arvioit mallin monistettavuutta tai jalkauttamista muuhun työhön/työyhteisöön?